

Kadınların Gözünden Türkiye: Siyaset, Ekonomi ve Toplumsal Meseleler

Zeynep Gülöz Bakır, Gülşah Dark Kahyaoğlu, Rûmeysa Çamdereli

Kadınların Gözünden Türkiye: Siyaset, Ekonomi ve Toplumsal Meseleler

Zeynep Gülöz Bakır, Gülşah Dark Kahyaoğlu, Rümeyza Çamdereli

Kore Şehitleri Cad. No: 38/3
Zincirlikuyu, 34394, İstanbul
T +90 212 217 75 65-66
F +90 212 347 18 86
E info@podem.org.tr
www.podem.org.tr

KADINLARIN GÖZÜNDEN TÜRKİYE: SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUMSAL MESELELER

Yayın Tasarımı

POMPAA
info@pompaa.com
+90 850 885 0 722
www.pompaa.com

Basım Yeri

PRINT CENTER
Sultan Selim Mahallesi, Libadiye Sokağı, No: 3
4. Levent 34416 İSTANBUL
+90 212 371 0 300
Sertifika No: 13779

Kapak Tasarımı

Eren Özgören

Basım Yılı

2019

Baskı Adedi

100

PODEM YAYINLARI

ISBN 978-605-67530-7-7
Copyright © 2019

Tüm hakları saklıdır. Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları Derneği'nin (PODEM) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi,vs.) çoğaltılamaz.

Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazara aittir ve PODEM'in kamusal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

Bu proje, Ankara'daki Norveç Büyükelçiliği'nin desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Rapor içeriğinin sorumluluğu yazarlara aittir.

PODEM Hakkında

Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları Derneği (PODEM) Şubat 2015'te kurulan İstanbul merkezli bağımsız bir düşünce kuruluşudur.

PODEM olarak vizyonumuz, demokrasinin tüm kurumsal ve hukuksal altyapısı ile var edildiği; demokrat zihniyetin, toplumsal barışın ve adaletin hakim olduğu; bölgesel ve küresel düzeyde barış ve adalet ortamının tesis edilmesinde etkisi artan bir Türkiye'nin inşasına katkıda bulunmaktadır. Misyonumuz, Türkiye toplumunun ve Türkiye ile ilişkisi olan diğer toplum ve devletlerin değişen dinamiklerini araştırmalar aracılığı ile anlamak ve analiz etmek; elde edilen bulguların ışığında politika önerileri geliştirmektir.

Zeynep Gülöz Bakır

Zeynep Gülöz Bakır lisans derecelerini 2012 yılında Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji ve Felsefe bölümlerinden çift anadal diplomasıyla; yüksek lisans derecesini 2013 yılında Paris 1 Panthéon Sorbonne Üniversitesi Siyaset Bilimi alanında tamamlamıştır. Yüksek lisans tezinde "Türkiye'de siyasi kimlikler ve "öteki"yi olumsuzlama" üzerine çalışmasını tamamlayan Bakır, özel sektör ve araştırma alanlarındaki deneyimlerinden sonra 2016 yılında PODEM kadrosuna Proje Koordinatörü olarak katılmış, 2018 yılı itibariyle de görevine Proje Yöneticisi olarak devam etmektedir. PODEM dahilinde Barış ve Çözüm Süreci, Toplumsal Algı Çalışmaları, Yargı, Adalet ve Hukuk, Din – Devlet – Toplum, Türkiye -Avrupa İlişkileri alanlarındaki araştırma ve savunuculuk faaliyetlerini yürütmektedir.

Gülşah Dark Kahyaoğlu

Gülşah Dark Kahyaoğlu, lisans derecesini 2012 yılında İstanbul Üniversitesi'nin İngilizce Mütercim-Tercümanlık bölümünden aldı. Yüksek lisans eğitimini 2013 yılında İngiltere'deki University of Surrey'nin Çeviribilim bölümünde tamamladı.

Kahyaoğlu, 2014 – 2017 yılları arasında Daily Sabah gazetesinde çevirmen ve editör pozisyonlarında çalıştı. PODEM ekibine Mart 2017'de katılan Kahyaoğlu, 2019 yılında Berlin merkezli Peter Lang Publishing tarafından yayımlanan ve Avrupa Birliği-Akdeniz ilişkilerini ele alan "The Remaking of the Euro-Mediterranean Vision: Challenging Eurocentrism with Local Perceptions in the Middle East and North Africa" başlıklı kitabın editörlüğünü üstlendi. PODEM'de Proje Sorumlusu olarak görev alan Kahyaoğlu, Türkiye-Avrupa ilişkileri, göç ve toplumsal algı alanlarında yürütülen çalışmaların araştırma ve proje yürütücülüğünde aktif rol almaktadır.

Rümeysa Çamdereli

Rümeysa Çamdereli, 21 Şubat 1989'da Diyarbakır'da doğdu. 2006 yılında Kabataş Erkek Lisesi'nden, bu tarihten olması gerekenden uzun bir süre sonra, 2013 yılında ise Boğaziçi Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümünden mezun oldu. Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnişiyatifi gibi farklı organizasyonların bir parçası oldu, Kadınlar Camilerde, Reçel Blog (www.recel-blog.com) ve Havle Kadınlar Derneği'nin kurucuları arasında. 2015 yılından beri YADA Vakfı'nda proje uzmanı ve araştırmacı olarak görev yapıyor. 2019 Eylül ayında İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı'ndan mezun oldu.

Teşekkürler

Elinizdeki raporun ortaya çıkışında, fikir aşamasından hazırlık ve saha çalışmalarının yapılması, bulguların analizi ve raporlanmasına kadar geçen süreçlerde birçok kişinin emeği ve desteği bulunuyor.

Sürecin en başında, araştırmanın yürütülmesi Ankara'daki Norveç Büyükelçiliği'nin desteği ile gerçekleşti. Çalışma kapsamında yürütülen kamuoyu araştırması için Yaşama Dair Vakıf (YADA) ile bir araya gelip, çalışmanın çatısını birlikte oluşturduk. Araştırmanın kapsamı ve analiz başlıklarının belirlenmesi amacıyla İstanbul'da düzenlediğimiz uzman çalıştayına katılan akademisyen, sivil toplum ve medya temsilcileri ile ilgili uzmanlar fikir ve önerilerini bizlerle paylaştılar.

Araştırmanın önemli ayağını oluşturan derinlemesine görüşmelerde, yazarlar haricinde PODEM ekibinden Nida Nur Yüksel ve YADA'nın değerli araştırmacılarından Melek Özmüş, Selma Şirin ve saha ekibi destek oldu.

Araştırma fikrinin oluşmasında Özge Genç ile araştırmanın içerik kurgusu, analizi ve rapor hazırlığı aşamalarında çalışmanın danışmanlığını yürüten Ayşe Yırcalı fikir ve tavsiyeleriyle bizlere ayrıca destek verdiler. Araştırma kapsamı, analiz başlıkları ve sonuçların değerlendirilmesinde YADA'dan U. Ulaş Tol araştırmanın her aşamasında katkılarını bizimle paylaştı.

PODEM'den Nida Nur Yüksel ve Müge Gülmez saha çalışmasının başarılı bir şekilde tamamlanmasını sağlayarak, raporun yayıma hazırlanma sürecini titizlikle yürüttüler.

Son olarak, araştırmanın temelini oluşturan görüşmelere Türkiye'nin farklı şehirlerinden zamanlarını ayırıp katılan tüm kadınlar, birikimlerini ve düşüncelerini samimiyetle bizlerle paylaştılar.

Emeği geçen ve araştırma sürecimize destek olan herkese içten teşekkürlerimizi sunarız.

İçindekiler

6	Özet
9	Araştırma Kapsamı: Araştırma İçeriğinin Kurgulanması ve Metodoloji
16	1. Bölüm: Siyasi Alana Bakış
26	2. Bölüm: Siyasetle İlgili Karar ve Müzakere Süreçleri
37	3. Bölüm: Gündelik Hayat Pratikleri ve Karar Süreçlerine Katılım
45	4. Bölüm: Türkiye'nin Siyasi, Toplumsal ve Ekonomik Meselelerine Bakış
63	5. Bölüm: Gelecek Beklentileri

Özet

PODEM, Ankara'daki Norveç Büyükelçiliği'nin desteğiyle Türkiye'deki kadınların temsiliyetini gözetken kapsamlı bir örnekleme siyasete dair algı, tutum ve beklentileri farklılıkları ve gündelik hayata yansımalarıyla analiz eden bir saha araştırması yürüttü. Yaşama Dair Vakıf'ın (YADA) katkılarıyla yürütülen saha araştırmasının niceliksel ayağı 2018'in Kasım, Aralık ve 2019'un Ocak ayında, 12 farklı şehirde (İstanbul, Çanakkale, İzmir, Bursa, Ankara, Adana, Kayseri, Samsun, Trabzon, Erzurum, Van ve Diyarbakır) kent nüfusunun bölgeye oranı gözetilerek ve yaş, siyasi parti tercihleri, SES statüsü kotaları dikkate alınarak rastgele seçilen toplamda 2.832 kişilik bir örneklem grubuyla gerçekleştirildi. Araştırmanın nitel evresinde ise PODEM ve YADA ekipleri İstanbul'da toplamda 84 kişilik bir örnekleme derinlemesine mülakatlardan oluşan kapsamlı bir saha çalışması yürüttü. Bu saha çalışmasında yapılandırılmış soru formunun yanı sıra Bulanık Bilişsel Haritalama metodunun kullanımıyla özellikle siyaset kavramının anlamına ve çağrışımlarına ilişkin derinlemesine veriler elde edildi.

Çalışmanın öne çıkan bulgularını derlediğimiz bu özet bölümünde, araştırmamıza katılan kadınların siyaset kavramına ve siyasi alana bakışlarını çok boyutlu ve geniş bir farkındalıkla değerlendirdiklerini belirtmemizde fayda var. Makro alanda siyasete bakışlarını Türkiye'nin güncel siyasi meseleleri ve dış politika alanındaki tartışmalar üzerinden yorumlayan kadınlar, diğer yandan tüm bu siyasi gelişmelerin mikro seviyede kendi hayatlarını ve gündelik kaygılarını nasıl etkilediğini bizlerle paylaştılar.

Derinlemesine mülakatlar ve anket çalışmasının öne çıkan bulgularını şu şekilde özetleyebiliriz:

- Derinlemesine görüşmeler ve bulanık bilişsel haritalama sırasında, siyasetin anlamı ve itibarını değerlendiren kadınların büyük bir çoğunluğu, siyaseti olumsuz kavramlarla nitelendirdi. Siyaset "kavga ve karmaşa ortamı" şeklinde tasvir edilirken siyasi alanın, "adaletsizlik", "hırsızlık", "riyakarlık", "yalancılık", "samimiyetsiz", "kendi çıkarlarını düşünerek hareket etme", "kutuplaşma" ve "çatışma" kavramları üzerinden tartışıldığını belirtebiliriz. Yapılandırılmış anket çalışmasında görüşülen kadınların %55'i günümüzdeki siyasi gerilimlerden rahatsız olduklarını dile getirdiler. Buna ek olarak, bulanık bilişsel haritalama çalışmasının analizlerine baktığımızda "yetkinin kötüye kullanılması" ve "yalan söylemler" siyasetin tüm yaşlardan kadınların gözündeki etkisinin ve itibarının azalmasındaki en belirgin unsurlar olarak öne çıkıyor.
- Derinlemesine görüşmelerde ve anket çalışmasında öne çıkan bir diğer bulgu, siyasetin toplum ve vatandaşın taleplerine cevap vermediğine yönelik algı oldu. Siyasi parti tercihi fark

etmeksizin kadınların birçoğu, siyasetin beklentilerini karşılayamadığı ve vatandaşın kaygılarını dikkate almadığı görüşünü paylaşıyor. Bununla birlikte, siyasetçilerin daha çok kendi çıkarlarını gözettiklerine dair geniş bir algı var. Bu görüşü, kadınların siyasi ideolojisini veya görüşünü temsil eden kurumlara yönelttiği önemli bir eleştiri ve değişim talebi olarak okumak mümkün. Her ne kadar önceki dönemlerle karşılaştırıldığında siyasetin yerele indiğine ve kadınlar özelinde daha ulaşılabilir olduğuna dikkat çekilse de araştırma bulguları genel anlamda siyasetle toplum arasındaki mesafenin arttığını bize gösteriyor. Kadınlar, siyasetin halkın talep ve ihtiyaçlarını daha çok merkeze alması gerektiği ve bu konuda özellikle yerel yönetimlere önemli görevler düşüğünü belirtiyor. Makro perspektiften bakıldığında bu eleştirilerin siyasi parti tercihlerinde bir değişime gidileceği izlenimini vermediğini de ayrıca belirtmek gerekir. Kadınlar, eleştirilerini ve değişim taleplerini yine halihazırda destekledikleri siyasi partilere yöneltiyorlar.

- Özellikle derinlemesine görüşmeler sırasında kadınlar, siyasetin gündelik hayatlarındaki neredeyse her şeyi etkilediğini belirtiyorlar. Mahalli seviyede kentsel dönüşüm çalışmalarından imar affı ve sokak temizliğine, marketteki ürün fiyatları, gıda güvenliği ve ürün kalitesinden diğer belediye hizmetlerine kadar birçok konu siyasetin görünür olduğu alanlar olarak dile getiriliyor. Makro seviyedeki siyasi tutumların ve gündem konularının gündelik hayatlarını ve sosyal ilişkilerini etkilediğini belirten kadınlar, anket çalışması sonuçlarına göre özellikle ekonomik gelişmelerin yaşamlarını olumsuz etkilediğini düşünüyorlar.

- Anket çalışması bulgularında öne çıkan eğilimlere baktığımızda, kadınların siyasete inancının düşük olduğunu ve gerilimlerden rahatsızlık duyduklarını belirtebiliriz. Kadınlar siyasetin hayatlarını önemli ölçüde etkilediğini ve tüm olumsuz çağrışımlara rağmen siyasetin topluma fayda sağlayabilecek bir araç olarak kullanılabileceğini düşünüyorlar. Öte yandan kendilerini aynı oranda siyasetin dışında hissediyorlar ve gündelik hayatlarında siyaset konuşmamayı tercih ediyorlar.

- Siyasi etkinliklere ve siyasi alana katılım konusunda kadınların aktif rol almadıklarını görüyoruz. Hem anket çalışmasında hem de derinlemesine görüşmelerde öne çıkan eğilim, kadınların siyasi temsiliyete aday olmak istemediği yönünde (Milletvekilliğine aday olmayı istememe oranı %50,4, "Belediye başkan aday olmak istemem" diyenler %51,4). Diğer taraftan, "Aday olmak isterim" diyenler azınlıkta kalsalar da dikkat çeken bir paya sahipler (%29,7 milletvekili aday olmak istiyor, %30,3 belediye başkan aday olmak istiyor, %26,7 belediye meclis üyesi olmak istiyor). Siyasi etkinliklere paralel olarak, sivil toplum çalışmalarına katılım oranının da Türkiye toplumunun genelinde olduğu gibi kadınlar arasında da belirgin oranda düşük olduğunu söyleyebiliriz (Katılımcıların yalnızca %9,4'ü bir sivil toplum kuruluşuna üye). Siyasete ve sivil toplum alanına katılımın düşük olması ve katılıma yönelik artan "isteksizlik" üzerine daha derinlikli çalışmaların yapılması gerektiğinin ayrıca altını çizmek gerekiyor.

- Yerel yönetimlere dair görüş ve beklentilerde öne çıkan eleştiri merkezle yerel arasındaki "bağımlılık" vurgusu olurken, kadınların merkeze kıyasla yerel yönetimlerden beklentilerine daha fazla önem verdiğini ve somut taleplerle bu beklentilerini dile getirdiklerini görüyoruz. Belediyelerin gündelik yaşamı kolaylaştırmaya yönelik hizmet sağlıyor olması, belediyeleri kadınların gözünde hem daha önemli hem de daha erişilebilir kılıyor. Özellikle derinlemesine görüşmelerde kadınlar, belediyelerin makro siyasetin gölgesinde kaldığını eleştirerek bağımsız davranmadıklarını dile getirdiler. Bu bulguyu, belediyelerin bağlı oldukları siyasi partinin seçmen kitlesinden gelen talepleri daha çok önemsedikleri görüşü destekliyor. Bu eleştirinin farklı siyasi partileri destekleyen kadınların ortak sorun alanlarından biri olduğunu görüyoruz.

- Araştırma katılımcılarına, Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde ele alınması gereken önemli başlıklar arasından bir arada yaşam, çözüm süreci, Alevilerin talepleri, adalet ve yargıya güven ve Başkanlık sistemine dair görüşlerini de sorduk. Özellikle anket verilerine baktığımızda, 18-29 yaş arası genç kadınların farklı toplumsal grupların taleplerinin karşılanmasını diğer üst yaş gruplarına oranla daha fazla desteklediklerini görüyoruz. Kürtlerin anadilde eğitim talebi, çözüm sürecinin yeniden başlaması ve Cemevleri'nin ibadethane olarak kabul edilmesi başlıklarını genel ortalamada destekleyen ve desteklemeyen kadınların oranlarının neredeyse eşit olduğunu ayrıca belirtmemiz gerekiyor. Bu noktada kendini "kararsız" olarak konumlandıran kadınların oranının bu dengeyi önümüzdeki dönemlerde her iki yöne doğru çekebilecek potansiyelde olması, bu alanda derinlikli çalışmalara ihtiyaç olduğunu gösteriyor.
- Çözüm süreci, anadilde eğitim ve Cemevleri'nin ibadethane olarak kabul edilmesi konularında görülen bu destek, yaş ilerledikçe ve konu Suriyelilerle bir arada yaşamaya gelince yön değiştiriyor. Siyasi parti tercihi veya yaş kırılımı fark etmeksizin kadınların önemli bir çoğunluğu Suriyelilerin varlığından rahatsız olduklarını belirtiyorlar "Türkiye'de Suriyelilerin varlığından rahatsızım" ifadesine katılma oranı %50,6 iken rahatsız olmadığını belirtenlerin oranı %28'de ve bu konuda kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %21'de kalıyor.
- Gündelik hayatta farklı toplumsal gruplarla etkileşimi ve mesafeyi irdelediğimiz sorularda ise, Türkiye'deki kadınların kendilerini en uzak konumlandıkları kesim yine Suriyeli mülteciler olarak öne çıkıyor. Suriyeli mültecilerin ardından kadınların mesafeli durdukları toplumsal grupları eşcinseller, Ermeniler, Ateistler olarak sıralamak mümkün.
- Ev ve aile hayatının tam merkezinde yer alan kadınlar, karar alma süreçlerine belirli bir seviyede katılıyorlar ancak kararların alınmasından çok kararların uygulama aşamasında daha fazla rol alıyorlar. Bu noktada, özellikle ekonomik faktörlerin belirleyici olduğunu ve kadınların ev hayatlarında aktif sorumlulukları olsa da bireysel davranmaktan kaçındığını gözlemleyebiliyoruz. Benzer şekilde, kişisel beklentilerinin yine ailevi ve ekonomik faktörlere göre şekillendiğini anlıyoruz.
- Kadınların gelecek kaygılarına baktığımızda öncelikli alanların sırasıyla (1) ekonomi; (2) eğitim; (3) güvenlik ve savaş kaygısı; (4) siyasi gidişat ve ülke istikrarı ile (5) temel hak ve özgürlüklerin korunması olduğunu görüyoruz. Gelecek kaygıları yaş ve siyasi parti bazında ortaklaşırken, bu kaygıların azaltılmasında günümüz siyasi dinamiklerinin yeterli etki gücüne sahip olmadığı fikri kendini tekrar belli ediyor.

Araştırma Kapsamı

Türkiye, son yıllarda siyasi, toplumsal ve ekonomik alanlarda yerel ve küresel gelişmelere bağlı olarak ivme kazanan bir dönüşüm geçiriyor. Bu durumu tetikleyen faktörlerin başında gelen küreselleşmenin beraberinde getirdiği olanaklar ve belirsizlikler hayatlarımızı şekillendirirken, artan kentleşmeyle birlikte gündelik pratiklerimiz, sosyal ilişkilerimiz ve beklentilerimiz de dönüşüyor. Bu dönüşümün merkezindeki siyasi alana yönelik algı ve tutumların değişen kaygı ve beklentiler ışığında nasıl şekillendiği, bu değişimin farklı toplumsal gruplar tarafından nasıl deneyimlendiği ve hayatlarımızdaki yerini kadınların gözünden anlamak ve analiz etmek amacıyla PODEM olarak, Yaşama Dair Vakıf iş birliğinde kapsamlı bir araştırma yürüttük. Ankara'daki Norveç Büyükelçiliği tarafından desteklenen bu araştırmada, ülke temsiliyetini sağlayacak şekilde Türkiye'deki kadınlara ulaşmayı hedefledik. Türkiye temsiliyetini gözetken bir örnekleme hem niteliksel hem de niceliksel yöntemlerin beraber kullanıldığı bu araştırmada, farklı siyasi görüşlerden, sosyo-ekonomik kesimlerden, coğrafi bölgelerden, etnik ve dini farklılıklardan kadınlarla bir araya gelerek görüşmeler gerçekleştirdik.

Elinizdeki çalışma, günümüzde siyasi alanın Türkiye'de yaşayan kadınlar tarafından nasıl tanımlandığı, yorumlandığı ve yaşandığına dair keşfedici özellikte bir araştırma kurgusuna dayanıyor. Bu bakış açısıyla tasarladığımız araştırma kapsamında görüştüğümüz kadınlardan önce siyaset kavramını kendi pencerelerinden değerlendirmelerini istedik; ardından kendi hayatlarıyla ilişkilerini, gündelik yaşantılarını, karar ve müzakere süreçlerine katılımlarını farklı başlıklar altında sorduk. Kadınları farklılıkları ve benzerlikleriyle anlamak, beklenti ve taleplerini analiz etmek hedefiyle, onları kendi hikayeleri üzerinden dinlemeyi, Türkiye'ye, Türkiye'nin siyasi atmosferine ve son dönemde ekonomi ve siyaset alanında yaşanan önemli değişikliklere bakışlarını anlamayı amaçladık. Kadınların siyaset alanıyla ilişkisini sadece niceliksel temsiliyet verileri üzerinden değil, sosyal ilişkilerinde, gündelik hayat pratiklerinde, aile ve yakın çevreleriyle ilişkilerinde, iş hayatlarında, kendilerine ayırdıkları zamanlarda, aldıkları ve bazen alamadıkları kararlarda, sadece karar vermek değil, karara giden yoldaki müzakere süreçlerindeki rolleriyle birlikte farklı boyutlarda irdeledik. Alanında farklılaşan ve keşfedici nitelikte bir çalışma kurgusuyla, bugünün Türkiye'si ve dinamiklerinin hızla değiştiği siyasi ortamda kadınların siyaseti nasıl yorumladığı, yaşadığı ve siyasetle nasıl ilişki kurduğuna dair kapsayıcı ve diğer çalışma başlıklarına ve araştırma sorularına alan açıcı olmasını umduğumuz bir çalışma yürüttük.

Araştırma İçeriğinin Kurgulanması

Araştırma kapsamında irdelenen konu başlıklarının belirlenmesi için Türkiye’de bu alanda gerçekleştirilen önceki çalışmalara ve bulgulara yönelik bir arka plan çalışması gerçekleştirdik ve araştırmanın içerik kurgusunda oldukça yol gösterici olan bir uzman çalıştay düzenledik (bknz. Metodoloji). Uzman seviyesindeki katılımcıların deneyim, öncelik ve gözlemleri doğrultusunda şekillenen ve hazırlık çalışması mahiyetindeki bu çalıştayda, farklı siyasi ve toplumsal eğilimleri olan kadınların algı ve tutumlarına odaklanırken bugünün Türkiye’sinde hangi başlıklara bakmanın anlamlı olacağını ve araştırmanın hangi ihtiyaçlar doğrultusunda kurgulanması gerektiğini irdeledik.

Bu doğrultuda, araştırma ekibinin ön literatür çalışması sonucu önerdiği başlıklar – (1) Siyasi kültür; siyasete ilgi, katılım ve farklı görüşlere tolerans, (2) Gündelik hayata katılım ve siyasi tutumlar, (3) Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri (aile, çalışma hayatı, kültürel yapılar vb.), (4) Türkiye’nin toplumsal, ekonomik ve siyasi meselelerine bakış – üzerinden araştırmanın hedefleyeceği alt başlıkları; soruları ve metodolojisini tartıştık.

Çalıştay sırasında öne çıkan değerlendirmeler ışığında çalışmanın bütününde odaklandığımız konu başlıklarını aşağıda detaylandırılan şekilde kurguladık:

Siyaset ve siyaset algısı: Siyasetin (hem makro seviyede profesyonel siyaset alanının hem de mikro seviyede genel/gündelik siyaset alanının) kadınların hayatındaki karşılığı; hayatlarındaki yeri ve önem derecesi, siyaseti kendilerine ne kadar yakın hissettikleri; kadınların siyasette “kadının” siyasetteki yerini nasıl gördükleri; hangi konuları siyasete dahil ettikleri ve dışında bıraktıkları; siyasetin toplumu ve özel olarak kadınları nasıl konumlandığı ve kadınlara nasıl yaklaştığı.

Siyasetle ilgili karar ve müzakere süreçleri: Kadınların siyasete katılmaya yönelik ilgisi; siyasette kadın temsiliyeti üzerine değerlendirmeleri, siyasete katılım araçlarını nasıl tarif ettikleri; yerel siyasetle etkileşim, merkezi ve yerel siyaset arasındaki ilişkinin nasıl görüldüğü; kadınların siyasi aşamalarda karar sürecine katılımı ve aile ile sosyal çevrenin etkisi; siyaset algısı ve algının karar süreçlerine yansımaları.

Gündelik hayat pratikleri ve karar süreçlerine katılım: Sınıfsal ve sosyo-ekonomik farklılıklar gözetilerek kadınların gündelik hayatlarında aldıkları kararlar ve müzakere süreçlerinde kendilerini nasıl konumlandıkları; hangi konulara ve süreçlere etkin katılabildikleri veya hangi konularla sınırlı kaldıkları; bununla birlikte karar süreçlerine katılım aşamasında gündelik yaşam deneyimleri, çalışma hayatı, aile yaşantısı (kadınlık ve annelik deneyimleri) ve ekonomik ilişkileri.

Türkiye’nin siyasi, toplumsal ve ekonomik meselelerine bakış: Ülkenin güncel meselelerine yönelik çeşitli kesimlerden kadınların düşünceleri, olumlu ve olumsuz buldukları konu alanları ve siyasi mekanizmaların uyguladığı politikalara ilişkin yorumları.

Gelecek beklentileri ve kaygılar: Kadınların hem bireysel hem de aile üyelerine (örneğin çocuklarına) yönelik gelecek beklentileri ve kaygılarının neler olduğu; hangi alanlarda farklılık ve benzerlik taşıdıkları ve siyasetin beklentileri karşılayabilme potansiyelini ve rolünü nasıl değerlendirdikleri.

Metodoloji

Türkiye’de kadınların siyaset algılarını farklı boyutlarda ölçümlemeyi hedeflediğimiz bu çalışmada, nicel ve nitel araçları bir arada kullanıp, bu araçların yanı sıra Bulanık Bilişsel Haritalama (Fuzzy Cognitive Mapping - FCM) araştırma modeline de yer verdiğimiz kapsamlı bir metodoloji tercih ettik. Araştırmayı iki temel evrede gerçekleştirdik:

TABLO 1: METODOLOJİ-SÜREÇ

Evre	Aşamalar	Amaç	Veri Araçları Toplama
Keşif çalışması	Literatür taraması	Kadınların siyasete bakışlarına ve siyasette temsiline yönelik dünyadaki ve Türkiye’deki çalışmaların derlenmesi, şimdiye kadar yapılan tartışmaların tespiti	Literatür taraması, 20+ Kaynak
	Uzman çalıştay	Çalışmanın çerçevesinin, içeriğinin ve özelde de siyaset kavramına yaklaşımın derinleştirilmesi ve fikir alınması	Uzman çalıştay
	Derinlemesine görüşmeler ve bulanık bilişsel haritalama çalışması	Kadınların siyasete ve gündelik hayat içerisindeki karar alma mekanizmalarına bakışını, kendilerini bu mekanizmalar içerisinde nerede konumlandıklarını ve bu tema ve kavramlarla nasıl ilişkilendirdiklerinin saptanması	Bulanık bilişsel haritalama metodu kullanılarak 84 kadınla yapılan derinlemesine görüşmeler
Nicel evre	Türkiye temsili araştırma	Siyasete ve karar alma mekanizmalarına yönelik belirlenen konularla ilgili güncel veri toplanması Farklı kadın grupları arasındaki benzerlik ve farklılıkların tanımlanması	12 şehirde 2832 kadınla yüz yüze gerçekleştirilen anket çalışması

Keşif Çalışması

Keşif çalışmasını, Türkiye’de ve dünyada kadınların siyasete yönelik algı ve tecrübelerini araştırmak ve analiz etmeye yönelik bilgi birikimini açığa çıkarmak amacıyla yürüttük. Bu aşamada üç temel araç kullandık:

Literatür Taraması: Literatür taramasıyla, Türkiye’de ve dünyada kadınların siyasete bakışlarına, algılarına ve deneyimlerine odaklanan çalışmaların derlenmesi ve bu çalışmalar üzerinden siyasette temsili incelemeye yönelik eğilim ve anlayışların derlenmesi hedeflendi.

Uzman Çalıştay: Kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet araştırmaları alanlarından uzmanlar, hukuk, siyaset, güvenlik, ilahiyat, sosyoloji, antropoloji ve medya alanlarında çalışan akademisyen ve uzmanlarla birlikte sivil toplumdan isimlerin katıldığı toplantıda, araştırmanın temel yaklaşımına yönelik bir hazırlık gerçekleştirildi. Bu hazırlık, siyaset kavramı ve karar mekanizmalarına katılım bağlamında çalışmanın hem kapsamının hem de yönteminin belirlenmesi aşamasında önemli katkı sağladı.

Derinlemesine Görüşmeler ve Bulanık Bilişsel Haritalama Çalışması: Farklı toplumsal kesimlerden, yaş gruplarından ve anne olup olmama durumunu göz önünde bulundurarak, 84 kadınla ortalama 60 ila 90 dakika arasında süren derinlemesine görüşme ve bu derinlemesine görüşmeler sırasında bulanık bilişsel haritalama çalışması gerçekleştirdik. Bulanık bilişsel haritalama, birey ve organizasyonların karşılaştıkları problemleri yapılandırması ve analizi için ortaya çıkmış, var olan bir sistemin ya da bir kavrama yönelik algı ve yaklaşımların değişkenleri arasındaki nedensel ilişkileri üzerinden sistemin dinamik davranışını modellemeyi hedefleyen bir araştırma tekniğidir. Bulanık bilişsel haritalama, değişkenleri temsil eden düğümler ve değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri temsil eden yönlü oklardan oluşur.

Derinlemesine görüşmelerde ulaşılan kişilere dair bilgiler:

Yaş	18-29	27
	34-49	46
	50+	12

Çalışma Durumu	Öğrenci	12
	Ev hanımı	21
	Çalışan	39
	Çalışmayan	11

Eğitim Durumu	Lise Altı	9
	Lise ve Dengi	23
	Lise Üstü	51

Medeni Durum	Evli	51
	Hiç Evlenmemiş	22
	Boşanmış	10

Siyasi Parti	AKP	37
	CHP	31
	MHP	4
	HDP	7
	Diğer	4

Çocuk	Var	54
	Yok	29

Nicel Evre

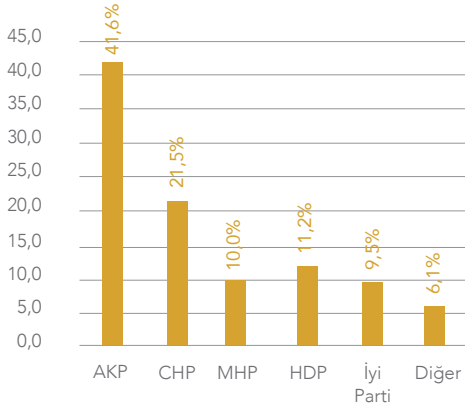
Nicel araştırma kapsamında, kadınların siyasete ve karar mekanizmalarına yönelik algılarına ve siyasete ve bu mekanizmalara katılım pratiklerine yönelik yaklaşımlarına dair veri toplamayı amaçladık. Bu doğrultuda 12 şehirde 2.832 kadınla yüz yüze anket çalışması gerçekleştirdik. Araştırmanın evreni, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı'nın (TÜİK) 2018 nüfus verilerine dayanarak 40.863.902 olarak hesaplanmıştır (Nüfus içerisindeki kadınların oranı). 2.832 anketlik örneklem bu nüfusu 1,84 hata payıyla ve yüzde 95 güven aralığıyla temsil etmektedir. Örneklem, Türkiye'nin genç nüfusunu olabilecek en üst seviyede temsil etmek için kotalar dahilinde rastgele seçilen bireyleri içermektedir. Anketler, Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasının (NUTS1) ilk düzeyindeki 12 bölgeden seçilen 12 şehirde yapılmış ve şehirlerde yapılan görüşme sayıları şehrin nüfusunun bölgeye oranı dikkate alınarak dağıtılmıştır.

Araştırmanın yürütüldüğü şehirler: İstanbul, Çanakkale, İzmir, Bursa, Ankara, Adana, Kayseri, Samsun, Trabzon, Erzurum, Van ve Diyarbakır.

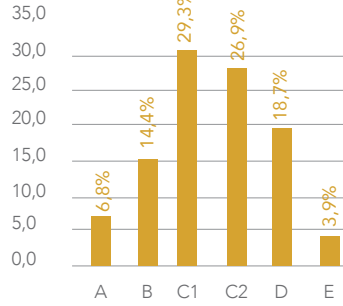
Örneklem seçiminde kullanılan kotalar aşağıda sıralanmıştır:

- Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (NUTS1)
- Yaş (18-29, 30-49, 50-64)
- Siyasi Parti (AKP, CHP, MHP, HDP, İYİP ve diğer)
- SES / Sosyo-ekonomik Statü (A, B, C, D, E)

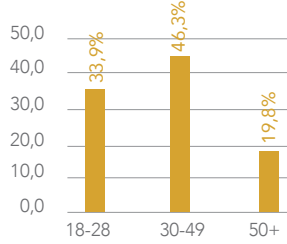
GRAFİK 1: SİYASİ PARTİLER

GRAFİK 2: SES GRUBU

GRAFİK 3: YAŞ ARALIĞI

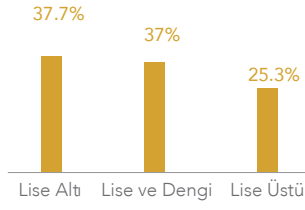
Nicel evrede, kapsamlı yapılandırılmış anket formu hazırlanmış, derinlemesine görüşmelerden elde edilen farklı dönüşler ve ilgili literatür çalışmalarında ele alınan ve öne çıkan sorular soru formuna yansıtılmıştır. Görüşmeler tablet bilgisayarlar kullanılarak (Bilgisayar Destekli Yüz yüze Görüşmeler) yapılmış ve yaklaşık 40 dakika sürmüştür. Anketten elde edilen veriler kodlanarak veri tabanına dahil edilmiştir. Veri analizi ve yönetimi için SPSS, Microsoft Excel ve temel yazılım programları kullanılmıştır.

Nicel Araştırmanın Örneklemine Dair Bilgiler

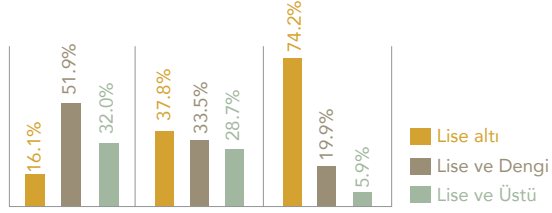
Eğitim Durumu

Araştırmaya katılan kişilerin eğitim durumu "lise altı" ve "lise ve dengi okullarda" birbirine çok yakın olmakla birlikte (%37,7 lise altı, %37,0 lise ve dengi), eğitim durumu lise üstü olan kadınların oranı %25,3'dür. Lise altı düzeyde eğitim alanların en yüksek olduğu yaş aralığı 50 yaş üstü iken 30-49 yaş arasında da %37,8 gibi yüksek bir oran karşımıza çıkıyor. 18-29 yaş aralığında ise lise altında eğitim sahibi kadınların oranı %16,1.

GRAFİK 4: EĞİTİM DURUMU

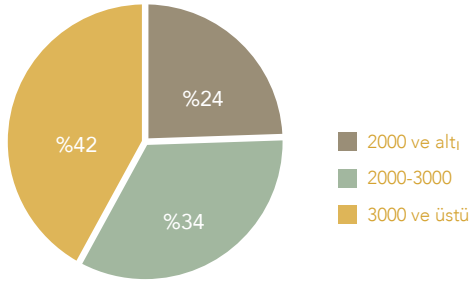
GRAFİK 5: EĞİTİM VE YAŞ

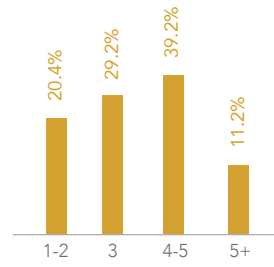
Hanehalkı

Hanehalkı sayısının en yoğun olduğu aralığın 4-5 kişi olduğunu görüyoruz. 4-5 kişilik ailelerin en yoğun olduğu eğitim durumu aralığı ise lise ve dengi. 5'den fazla kişinin bulunduğu aileler kırsal bölgelerde yaşayanlar içerisinde diğer bölgelere nazaran daha yoğun. Hanehalkı gelirine bakıldığında katılımının %42'sinin 3,000 (TL) ve üstü gelir aralığında olduğu ve bu oranı %34 ile 2,000-3,000 ve %24 ile 2,000 ve altı aralıklarının takip ettiği anlaşılıyor.

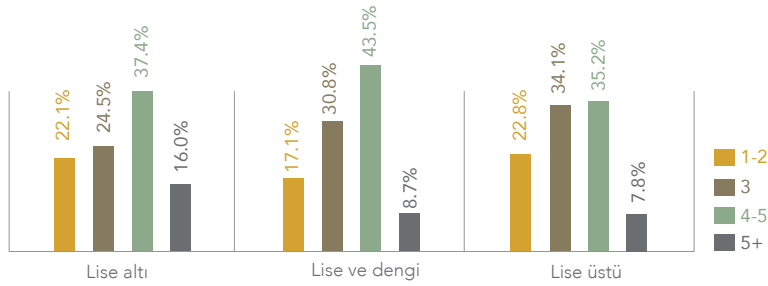
GRAFİK 6: HANEYE GİREN TOPLAM GELİR

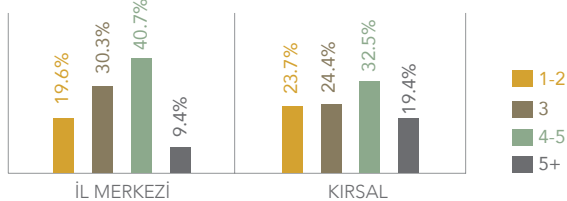
GRAFİK 7: HANEDE YAŞAYAN KİŞİ SAYISI

GRAFİK 8: HANEDEKİ KİŞİ SAYISI VE EĞİTİM DURUMU

GRAFİK 9: HANEDEKİ KİŞİ SAYISI VE KIRSALDA YAŞAMA DURUMU

Kimlik ve Aidiyet

Araştırma sonuçları üzerinden örneklemin kimlik ve aidiyet tanımlamalarına baktığımızda, katılımcılarının kendilerini en çok "ait hissettikleri" kimliklerin "çevrecilik", "dindarlık" ve "özgürlükçülük" olduğunu görüyoruz. En mesafeli olunan kimlikler ise "liberalizm" ve "feminizm".

Yaş gruplarına bakıldığında ise ortalamaya en yakın cevaplar 30-49 yaş aralığında görülürken 18-29 yaş aralığında özgürlükçülük bir basamak daha yukarıya çıkıyor. 50 yaş üstünde ise çoğunlukla dindarım ve muhafazakârım ifadeleri kendini gösteriyor.

Siyasi parti bazında bakıldığında AK Parti seçmeni kendisini büyük oranda dindar ve muhafazakâr olarak tanımlıyor. CHP seçmeninde ise çevrecilik, özgürlükçülük ve yenilikleri takip etmeye yönelik bir aidiyet söz konusu. MHP ve İYİ Parti'de de en yüksek çıkan oran milliyetçilik iken, HDP seçmenleri arasındaki en yaygın kimliklerin CHP seçmenleriyle benzerlik göstererek çevrecilik, özgürlükçülük ve yenilikleri takip etmek olduğunu görüyoruz.

Çevreciyim	42,4%
Dindarım	40,5%
Özgürlükçüyüm	36,0%
Muhafazakârım	35,2%
Yenilikleri takip eden biriyim	34,6%
Milliyetçiyim	32,2%
Dünya vatandaşıyım	29,2%
Sosyal demokratım	23,9%
Liberalim	13,8%
Feministim	13,3%

YAŞ	18 - 29	30 - 49	50 +
Çevreciyim	46,6%	41,4%	37,4%
Özgürlükçüyüm	42,3%	36,2%	24,7%
Yenilikler	42,1%	34,3%	22,2%
Dindarım	40,2%	39,4%	44,2%
Milliyetçiyim	35,8%	31,2%	28,4%
Muhafazakârım	34,6%	33,6%	40,3%
Dünya vatandaşıyım	32,2%	29,5%	23,6%
Demokratım	26,6%	24,4%	18,4%
Feministim	16,5%	12,8%	8,9%
Liberalim	15,1%	13,7%	11,6%

SİYASİ PARTİ	AK Parti	CHP	MHP	HDP	İYİ Parti	Diğer
Dindarım	57,8%	28,5%	34,4%	25,8%	32,6%	31,3%
Muhafazakârım	52,1%	19,5%	29,8%	24,0%	25,7%	29,4%
Çevreciyim	41,3%	41,4%	34,4%	53,3%	47,3%	39,9%
Milliyetçiyim	35,2%	27,1%	58,9%	13,6%	38,8%	23,1%
Yeniliklere açık	32,3%	35,9%	29,2%	48,0%	30,6%	34,9%
Özgürlükçüyüm	31,9%	37,6%	37,9%	48,9%	39,1%	32,7%
Dünya vatandaşıyım	29,6%	31,1%	27,4%	33,6%	27,2%	24,2%
Demokratım	17,6%	34,8%	18,4%	38,0%	19,9%	24,7%
Liberalim	12,5%	17,6%	13,6%	12,9%	14,1%	12,0%
Feministim	8,8%	17,5%	13,2%	19,8%	16,8%	12,7%

1. Bölüm: Siyasi Alana Bakış

Araştırmada kullandığımız yöntem ve sorularımızın sıralamasında öncelikle siyasete dair algı ve hissiyatları keşfetmeyi hedefledik. Bu kapsamda katılımcılara hem derinlemesine mülakatlarda hem de anket sorunlarında ilk olarak siyasetin anlamını, siyaset dediğimizde aklınıza gelen kavramları, sözcükleri ve fikirlerini sorduk. Siyaset dendiğinde aklınıza neler geliyor sorusuna cevap olarak "gündelik hayattaki her şey", "hayatın akışını etkileyen her şey", "dünyanın terazisi", "hayatımı etkileyen her şeyin güncel düzlemdeki karşılığı", "ülke içerisinde ve ülkeler arasında güç dengesi" gibi siyasetin hayatın her alanına etki eden bir olgu olarak tarif edildiğini ve siyasetin gündelik hayata etkisine dair farkındalık seviyesinin yüksek olduğunu gördük.

Elinizdeki raporun metodoloji bölümünde de detaylandırıldığı üzere araştırmada yer alan Bulanık Bilişsel Haritalama (FCM) çalışması, derinlemesine görüşmelerin gerçekleştirildiği nitel evrede uygulandı. Bu çalışma esnasında katılımcılara "Siyaset denince aklınıza ne geliyor? - Siyasetin sizin gözünüzdeki anlamı nedir? - Bu kavramlar siyasetin gözünüzdeki itibarını ve anlamını azaltıyor mu, artırıyor mu? -Ne kadar azaltıyor ve artırıyor?" sorularını yönelttik. Bu doğrultuda:

- Siyasetin anlam ve itibarına dair verilen yanıtlarda öne çıkan eğilim, kadınların çoğunun siyaseti öncelikli olarak olumsuz kavramlarla nitelendirmesi oldu (Tablo 1). Siyaset, "kavga ve karmaşa ortamı" şeklinde tanımlanırken siyasi alan da benzer şekilde "adaletsizlik", "hırsızlık", "riyakarlık", "yalancılık", "samimiyetsiz", "kendi çıkarlarını düşünerek hareket etme", "kutuplaşma" ve "çatışma" kavramlarıyla resmediliyor. Yapılandırılmış anket çalışmasında da kadınların %55'inin günümüzdeki siyasi gerilimlerden rahatsız olduklarını anlıyoruz.
- Siyasetin hangi amaca hizmet ettiği ve vatandaşa yaklaşımı, kadınların siyasete yönelik algısını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebiliyor. Bu noktada, kadınlar siyasetin vatandaşların yaşamlarını olumlu yönde etkileyecek bir araç olarak kullanılması gerektiğine referans veriyorlar.
- Derinlemesine görüşmeler sırasında siyasetin gündelik hayata olumlu etkilerinden kısmi de olsa bahseden katılımcılar özellikle iki konuya dikkat çekiyor. İlk olarak, sağlık hizmetlerindeki iyileşmeye değinen kadınlar, ikinci olarak başörtüsü yasağının kaldırılmasının hayatlarında önemli bir dönüm noktası olduğunu dile getiriyorlar.

TABLO 1: SİYASETİN ANLAMINA DAİR BİLİŞSEL HARİTALAMA BULGULARI TABLOSU

YALAN/ YETKİNİN KÖTÜYE KULLANILMASI	Demokrasi / Özgürlükler	Ulaşım
Yönetim / Yöneticiler	Baskı / Korku / Şiddet / Gelecek	Vatan / Milliyet / Asker
Hukuk / Adalet	Medya	Üst Siyaset
Saygısızlık / Kavga	Kaos / Terör	Hizmet / İcraat
Düzen	Toplum	Eğitim
Ekonomi	Propaganda	Rejim / Yönetim Biçimi

Sarı: Olumlu Çağrışım Yapılan Kavramlar

Gri: Olumsuz Çağrışım Yapılan Kavramlar

- “Yetkinin kötüye kullanılması” ve “yalan söylemler” siyasetin kadınların gözündeki itibarını düşüren ve etkisini, büyük ölçüde azaltan iki temel sebep olarak öne çıkıyor. Tablo 1’de gösterildiği üzere, “kaos”, “terör”, “kavga”, “baskı”, “şiddet” ve “gelecek kaygıları” gibi unsurlar kadınların gözünde siyasetin etkisini olumsuz yönde etkiliyor. Diğer taraftan “demokrasi”, “özgürlük,” ve “düzen” kavramları ise siyasetin kadınların gözündeki itibarını arttıran en önemli unsurlar arasında görülüyor.

- Bilişsel haritalama çalışmasından çıkan bir diğer bulgu, yaş ilerledikçe siyasetin anlamını olumsuz etkileyen kavram sayısının artması ve din/inançlara yönelik kavramların katılımcıların anlatılarında ön plana çıkması oldu. “Yalan”, “yetkinin kötüye kullanımı”, “kaos”, “terör”, “ayrımcılık” gibi kavramlar tüm yaş gruplarındaki kadınlara göre siyasetin anlamını ve değerini azaltıyor. Diğer taraftan, “kapsayıcılık”, “demokrasi” ve “özgürlük” gibi kavramlar tüm yaş gruplarındaki kadınlar için siyasetin anlamını artıran unsurlar olarak karşımıza çıkıyor. 50 yaş üstü grup ise diğer yaş gruplarıyla karşılaştırıldığında din/inançların baskı altına alınması ile siyasetin anlamı arasında belirgin bir ilişki kuruyor.

- Eğitim düzeyi yükseldikçe siyasetin anlamını kadınların gözünde iyileştiren kavramlar belirginlik kazanıyor. “Demokrasi ve özgürlük”, “yönetim/yöneticiler” ve “insan hakları” gibi kavramlar ön lisans ve lisans üstü eğitime sahip kadınların gözünde siyasetin anlamını yükseltirken, siyasetin anlamını olumsuzlaştıran kavramlar tüm eğitim düzeylerinde benzerlik gösteriyor.

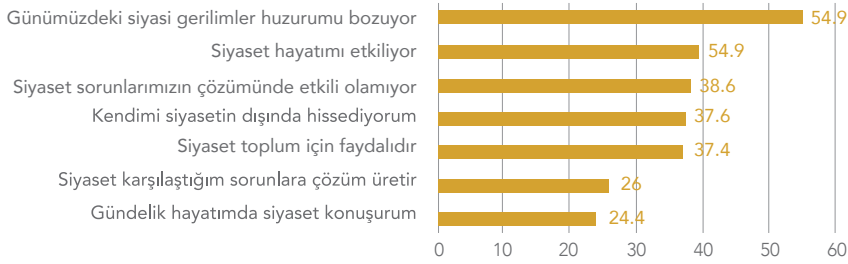
- Siyasi parti kırımlarına bakıldığında, CHP seçmeni kadınların gözünde siyasetin değeri AK Parti seçmeni kadınlarinkinden çok daha düşük ve ilk gruptakiler siyasete daha olumsuz bakıyorlar. AK Parti seçmeninin gözünde “yönetim ve yöneticiler” siyasetin itibarını artıran unsurları oluşturuyor. Öte yandan, CHP seçmeninin gözünde siyaseti olumlu yönde etkileyen kavramların oldukça sınırlı olduğunu anlıyoruz.

Siyaset ve Toplum Arasındaki İlişki

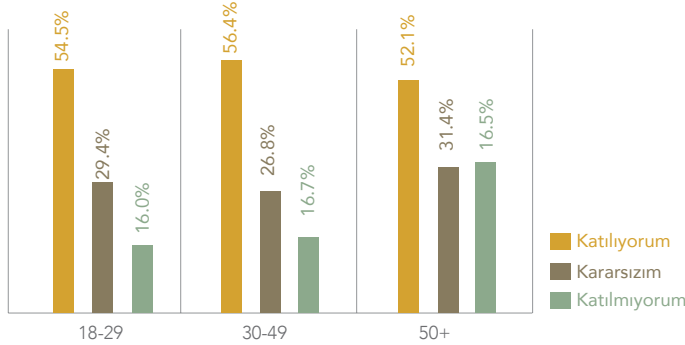
Siyasetin gündelik hayata etkisi bağlamında hem mekânsal hem de sosyal ilişkiler ön plana çıkıyor. Kadınlar, çalışma hayatında, aile yaşamında ve ekonomik alanda siyasetin etkisini doğrudan hissettiklerini ifade ediyorlar. Anket çalışması sonuçlarına bakıldığında "Siyaset hayatımı etkiliyor" diyenlerin oranı %39,7 iken, "Siyaset sorunlarımızın çözümünde etkili olamıyor" diyenlerin oranı %38,6. Bu noktada kadınlar, siyasetin özellikle ülke ekonomisine olumsuz etkisinden ve bunun sonucu olarak yaşadıkları maddi sıkıntılardan bahsediyorlar.

- Görüştüğümüz kadınların %54,9'u günümüzdeki siyasi gerilimlerin kendilerini olumsuz etkilediğini belirtiyorlar. Siyasi gerilimlerden duyulan rahatsızlık en çok orta yaş grubunda görülürken, yaş grupları arasındaki oranlar birbirine yakın seyrediyor. Siyasi gerilimlerden, duyulan rahatsızlık HDP seçmenlerinde en yüksek iken bu oranı CHP ve İYİ Parti seçmenleri takip ediyor.

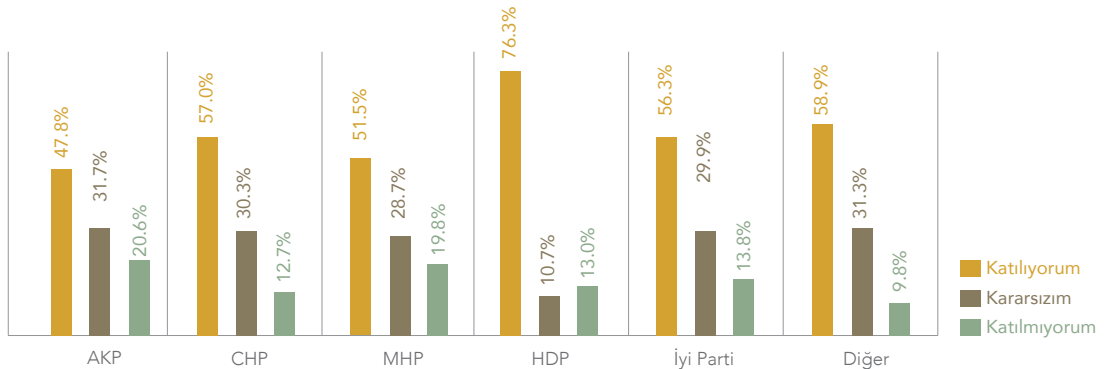
GRAFİK 10: SİYASETE BAKIŞ

GRAFİK 11: SİYASİ GERLİMLERDEN RAHATSIZLIK - YAŞ KIRIMI

GRAFİK 11: SİYASİ GERLİMLERDEN RAHATSIZLIK - SİYASİ PARTİ

Toplumun siyasete bakışına dair derinlemesine görüşmelerde öne çıkan bir diğer bulgu, siyasetin geçmiş dönemlere kıyasla toplum için bugün daha ulaşılabilir olduğu görüşüydü. Bu görüşün daha çok AK Parti seçmenleri arasında öne çıktığını görüyoruz. Kadınlar Türkiye'deki siyasi alanın değişimine dikkat çekerken ayrıca toplumun önemli bir kısmının siyasete fanatizmle yaklaştığını ifade ediyorlar. Bu noktada toplumun siyaseti fikirlerden veya elde edilen siyasi kazanımlardan çok siyasi figürler üzerinden değerlendirmesi ve siyasi alanın da parti liderlerinin söylemleri üzerinden kurulması eleştiriliyor.

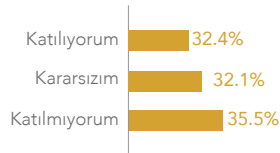
"Toplumda herkesin siyasetle bir ilişkisi var. Gündelik hayatın içinde. Eskiden siyaset elit bir şeydi, ulaşılmazdı, şimdi siyaset mahalleye indi." (Çalışmayan, Anne, Yaş 53, AK Parti Seçmeni)

"Önceden hizmet yoktu. Şimdi beğenmediğin bir şeyi şikâyet edebiliyorsun. Bunun için kurulmuş yerler var. Devlete ulaşmak daha kolay. Aradaki duvar kalktı yani. Daha iyi olabilir tabii ama iyi yani." (Çalışmayan, Anne, Yaş 44, AK Parti Seçmeni)

Siyaset Vatandaşı Nasıl Görüyor?

• Derinlemesine görüşmelerde, farklı siyasi tercihlerden kadınların siyasetin toplumun ve vatandaşın taleplerine cevap vermediği yönünde ortaklaştığını belirtebiliriz. Siyasetçilerin halkın taleplerini dikkate almaktan çok kendi çıkarlarını gözettiklerine dair geniş bir algı var. Anket çalışması sonuçlarına bakıldığında siyasetin vatandaşa değer verdiğini düşünenlerin oranıyla düşünmeyenlerin oranı birbirine oldukça yakın iken siyasi parti tercihinin önemli bir değişken olduğunu görüyoruz. Bu ifadeye katılanların oranının artmasındaki en önemli etken AK Parti seçmeninin kendisine değer verildiğine yönelik inancı.

GRAFİK 13: SİYASET VATANDAŞA DEĞER VERİYOR

GRAFİK 14: SİYASET VATANDAŞA DEĞER VERİYOR - SİYASİ PARTİ KIRILIMI

- Siyasetin vatandaşa yaklaşımını irdelediğimizde görüştüğümüz kadınların büyük bir kısmı siyasi eğilimleri fark etmeksizin siyasetin vatandaşlara oy kaygısı çerçevesinde baktığını ve sadece seçim zamanlarında vatandaşla ilişkilerini güçlendirmeye çalıştıklarını ifade etti.

Siyaset Vatandaşı Nasıl Görüyor?

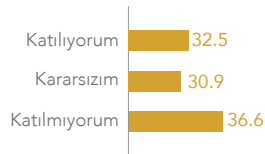
- Derinlemesine görüşmelerde öne çıkan eğilim, kadınların siyasette “göstermelik” olarak yer aldığı, ciddiye alınmadığı ve seçim dönemlerinde temsili olarak değerlendirildiği yönünde. Bu görüşlerden hareketle kadınların siyasette yeterli seviyede etkin ve aktif olmadıkları belirtiliyor. Benzer şekilde, anket çalışmasına katılan kadınların %36,6’sı siyasetin kadınlara değer vermediği görüşünü paylaşıyor (Grafik 6).

“Siyaset kadınları pek görmüyor, sus payı veriyor. Bakan olarak atıyor ama erkek hegemonyası devam ediyor.” (Çalışan, Yaş 28, CHP Seçmeni)

“Kadınlara avutulması gereken varlıklarmış gibi bakıyor, yeterince ciddiye almıyor.” (Öğrenci, Yaş 24, AK Parti Seçmeni)

“Mesafeli yaklaşıyor. Sadece sayı olsun diye kadın milletvekili var, başka bir önemi yok.” (Çalışan, Yaş 24, CHP Seçmeni)

GRAFİK 15: SİYASET KADINLARA DEĞER VERİYOR

Gündelik Hayatta Siyaset

- İmar affı, kentsel dönüşüm ve belediye hizmetleri gibi son dönemde gündemde sıkça yer alan mahalli konuların kadınların gündelik hayatlarını doğrudan etkilediği ve bunların siyasetle ilişkilendirildiğini anlıyoruz. Benzer şekilde sokak hayvanlarına yönelik çalışmalar, cadde ve sokak temizliği ve sokak ilan panolarında kullanılan afişler gibi mahalle hayatı unsurları çeşitli açılardan siyasetle bağdaştırılıyor.

- Görüştüğümüz kadınlara “Bir markette sizce neler siyasetin konusudur?” diye sordüğümüzde ürünlerin fiyatları, kalitesi, çeşitliliği ve gıda güvenliği meseleleri öne çıkan başlıklar oldu. Ayrıca markette veya bakkalda satılan gazetelerin çeşitliliği, hangi gazetelerin satıldığı veya satılmadığı, eğer markette bir televizyon varsa burada hangi kanalın açık olduğu ve müşteri profili gibi detaylar gündelik hayatta kadınlara siyaseti çağrıştıran alanlar olarak nitelendirildi.

- Anket çalışmasında gündelik hayatı ilgilendiren mekanların siyasetle ilişkilendirip ilişkilendirilmediği incelendiğinde, kadınlar için en siyasi görünen mekanların sırasıyla "siyasi parti" (Siyasetle ilişkili olduğunu ifade edenlerin oranı %81,6), "meclis" (Siyasetle ilişkili olduğunu ifade edenlerin oranı %81,2) ve "belediye" (Siyasetle ilişkili olduğunu ifade edenlerin oranı %78,2) olduğunu görüyoruz. Bu mekanları %40,6 ile "mahalle", %39,3'le "banka" takip ediyor. Kadınlar gündelik mekanları siyasetle ilişkilendirmezken, derinlemesine görüşmelerde de görüldüğü üzere bu mekanlarda hayatlarını etkileyen konuları siyasetle ilişkilendirebiliyorlar.

	İlişkili değil	Kararsızım	İlişkili
Market	51,4%	20,4%	28,2%
Meclis	8,1%	10,8%	81,2%
Hastane	37,7%	23,3%	39,1%
İş yeri	40,1%	27,2%	32,7%
Barajlar	40,3%	23,7%	36,0%
Park	45,7%	22,9%	31,4%
Banka	36,4%	24,3%	39,3%
Okul	41,6%	22,9%	35,5%
Futbol	52,5%	24,5%	23,0%
Mahalle	35,6%	23,8%	40,6%
Belediye	8,6%	13,3%	78,2%
Orman	46,7%	24,2%	29,2%
Otopark	52,3%	22,9%	24,8%
Siyasi parti	7,2%	11,1%	81,6%
Yaşanan yer	52,5%	25,4%	22,1%

- Kararlara katılım süreçlerine bakıldığında oy vermek en siyasi görülen eylem. Oy vermek, seçim mitingine katılmaktan daha siyasi görülüyor (Oy vermeyi siyasetle ilişkilendirenlerin oranı %81,2 iken seçim mitingini siyasetle ilişkilendirenlerin oranı %75,2). Öte yandan, ev bütçesini belirlemek ya da apartman yönetim toplantısına katılmak siyasi görülüyor. Ekonomi ise eğitimden daha siyasi görülüyor [%58,8 ila %15,2]

	Hangisi daha siyasi?			
Ekonomi	58,8%	26,0%	15,2%	Eğitim
Tarım	31,9%	32,1%	36,0%	Sağlık
Çevre	29,0%	31,2%	39,8%	Kentsel dönüşüm
Seçimler	63,9%	20,2%	16,0%	Kadın sorunları
Belediyeye şikâyet dilekçesi vermek	15,5%	19,0%	65,4%	Oy vermek
Mahalle için imza toplamak	14,0%	23,8%	62,2%	Mitinge veya gösteriye katılmak
Muhtar aday olmak	10,9%	27,4%	61,8%	Belediye başkan aday olmak

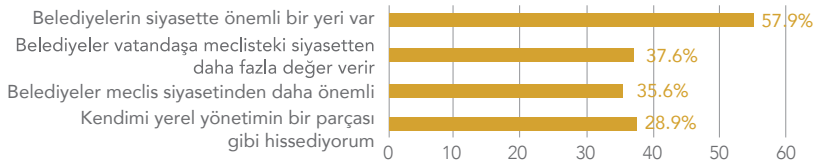
	İlişkili değil	Kararsızım	İlişkili
Göç etmek	27,3%	19,8%	52,9%
Oy vermek	6,8%	12,0%	81,2%
Belediyeye şikâyetle bulunmak	27,3%	20,7%	52,0%
Sosyal medyada görüşlerini paylaşmak	28,2%	23,8%	48,0%
Seçim mitingine katılmak	9,9%	14,8%	75,2%
Çocukların eğitimiyle ilgili karar almak	40,9%	24,3%	34,8%
Dernek faaliyetlerine katılmak	32,8%	24,7%	42,5%
Ev bütçesini belirlemek	47,4%	21,8%	30,8%
Apartman yönetim toplantısına katılmak	58,0%	22,8%	19,2%
Tüketici haklarına şikâyetle bulunmak	43,5%	24,8%	31,7%
Eyleme katılmak	19,2%	19,0%	61,8%
Sendikaya üye olmak	28,6%	22,1%	49,3%

- Gündelik hayatlarında siyaset hakkında konuşup konuşmadıkları veya tartışmalara katılımları sorulduğunda görüşmecilerin çoğu, siyasi parti eğilimleri fark etmeksizin, sadece kendi görüşlerine yakın ve güvendikleri yakın çevreleriyle siyasi konular hakkında konuştuklarını belirttiler.

Yerel Yönetimler ve Siyaset

Anket çalışmasında belediyelerin siyaset alanında önemli olduğu görüşü %57'lik bir oranda destek bulurken, söz konusu yerel ve merkezi siyaset arasındaki ilişki derinlemesine görüşmelerde en çok üzerinde durulan ve eleştiri konusu olan bir alan olarak öne çıktı.

GRAFİK 16: YEREL YÖNETİMLER

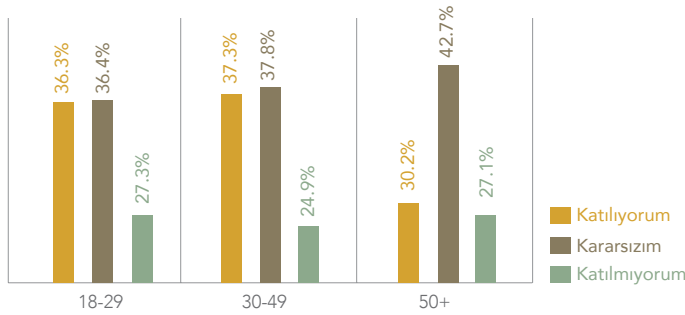
- Kadınlar yerel yönetimlerden bahsederken, siyasi partilere ve belediyeye verilen oyların hizmet kalitesine etkisinden söz ettiler. Seçimlerde partiye verilen oyların belediyelerin hizmet kalitesini ve içeriğini etkilediği, eğer farklı partiye oy çıkarsa belediye hizmetlerinin buna göre kötüleştiği veya iyileştiği ifade edilirken bu durumun yarattığı rahatsızlık dile getirildi.

"Bizim buradaki belediye sadece kendi partisine oy verenleri ciddiye alıyor mesela, biz dışlanıyoruz. Şurada yokuşun orda merdiven var, çocuk arabasını aşağıya kadar indiremiyoruz, kaç kere dilekçe yazdık, gittik belediyeye, bir kere bile cevap vermediler, düzeltmediler." (Çalışmayan, Anne, 53 Yaş, AK Parti Seçmeni)

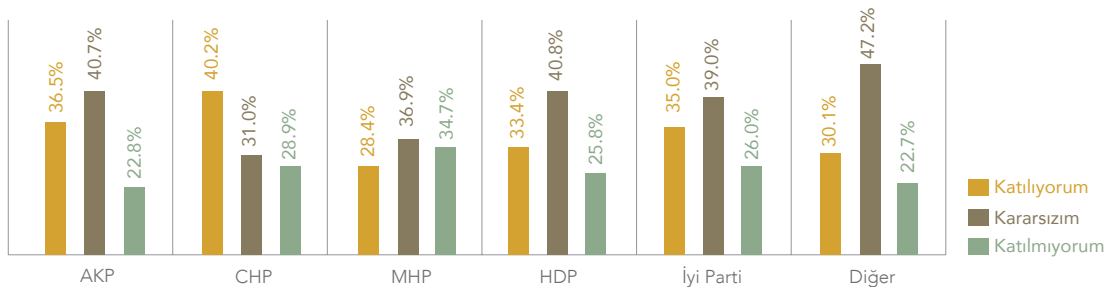
"Yani yerel yönetim kendine oy gelmiş bölgelerden daha çok oraya hizmet veriyor. Ayırım yapıyor. Yeni faaliyetlerde bulunmuyor. Olanı idare ediyor sadece, yapılmış geleni devam ettiriyor." (Çalışan, Anne, 44 Yaş, CHP Seçmeni)

- Yerel yönetimlere ve özellikle belediyelere yönelik genel algı, yerel birimlerin merkezi siyasetin etkisi altında kaldığı ve kısıtlı etkiye sahip oldukları yönünde. Yerel yönetimlerin merkezi siyasetin ve parti siyasetinin bir parçası gibi hareket etmemesi ve mevcut konumlarını güçlendirerek hizmet kalitesini artırmaya odaklanması farklı parti seçmenlerinin ortak beklentisi.
- Anket çalışmasında yerel yönetimleri meclis siyasetiyle karşılaştırmaları istendiğinde, kadınlar arasında önemli bir çoğunluk belediyelerin ve belediye hizmetlerinin meclis siyasetinden daha değerli ve mühim olduğu görüşünü paylaşıyor. Yaş bazında bakıldığında orta yaş aralığındaki katılımcılar, yerel yönetimlerin meclis siyasetinden daha önemli olduğunu düşünüyor. Öte yandan siyasi parti bazında CHP seçmeni kadınlar yerel yönetimlere diğer tüm parti seçmenlerinden daha belirgin bir önem atfediyor.

GRAFİK 17: YEREL YÖNETİMLER DAHA ÖNEMLİ - YAŞ

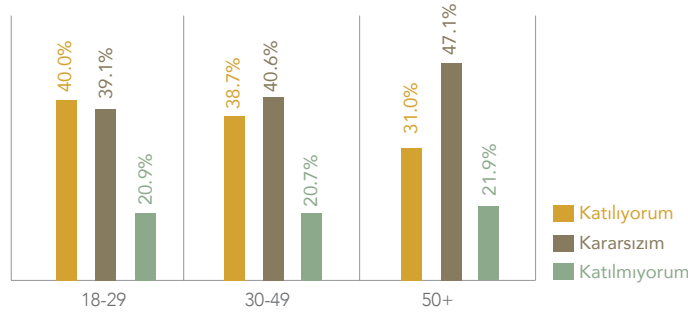

GRAFİK 18: YEREL YÖNETİMLER DAHA ÖNEMLİ - SİYASİ PARTİ

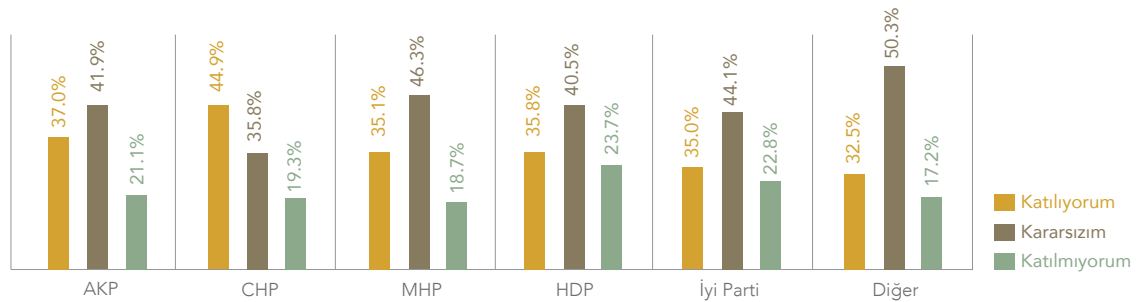

- Yerel yönetimin meclis siyasetinden daha önemli olduğunu ifade eden kadınlar, aynı zamanda kendilerini yerel yönetimlere meclis siyasetinden daha yakın hissediyor. Kadınların belediyelerle meclis siyasetinden daha yakın bir ilişki kurmasının sebepleri arasında belediyelerin gündelik hayatı doğrudan etkileyen hizmetleri öne çıkıyor, öyle ki katılımcılar belediyeyi çoğunlukla kamu ve sosyal hizmetler, çevre düzenleme ve temizlik hizmetleriyle ilişkilendiriyor. Belediyelerin gündelik hayatı kolaylaştıran hizmetleri, kadınların gözünde belediyeleri hem daha önemli hem de daha erişilebilir kılıyor. Mekânsal açıdan bakıldığında da kadınlar belediye binalarına ("Belediye binasına gittim" ifadesine katılma oranı %27) siyasi partilere ("Siyasi parti binasına gittim" ifadesine katılma oranı %20) oranla daha çok gidiyor. Belediye binalarına çoğunlukla fatura yatırmak, abonelik işlemleri ve bilgi talebi amaçlı başvuruyor.
- Derinlemesine görüşmeler ve anket çalışmasında yerelin gündelik hayattaki önemine vurgu yapan kadınlar, yerel yönetimlerin vatandaşa daha fazla önem verdiği konusunda hemfikirler. Belediyelerin vatandaşa meclis siyasetinden daha fazla değer verdiğini en çok gençler ifade ediyor. Siyasi parti seçmenleri arasında ise yerel yönetimlerin vatandaşa verdiği değere vurgu yapan grup CHP seçmenleri.

GRAFİK 19: BELEDİYELERİN VERDİĞİ ÖNEM - YAŞ

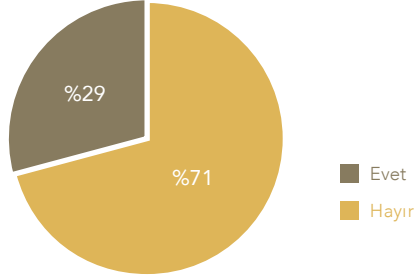

GRAFİK 20: BELEDİYELERİN VERDİĞİ ÖNEM - SİYASİ PARTİ

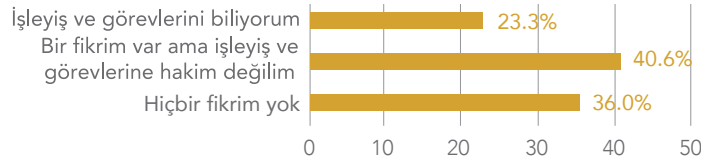

- Katılımcılara belediye meclisleri hakkında fikirleri sorulduğunda %36'sının belediye meclisleri hakkında hiç fikri olmadığı ve sadece %23,3'ünün belediye meclislerinin işleyişleri hakkında bilgi sahibi olduğu görülüyor. Yalnızca %29'luk bir oran belediye meclislerinin çalışmalarının yeterli olduğunu ifade ederken kadınların büyük çoğunluğu belediye meclislerinin yetersiz kaldığını düşünüyor.

GRAFİK 21: BELEDİYE MECLİSLERİNİN ÇALIŞMALARININ YETERLİ OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ?

GRAFİK 22: BELEDİYE MECLİSLERİ KONUSUNDA NE KADAR FİKİR SAHİBİSİNİZ?

2. Bölüm: Siyasetle İlgili Karar ve Müzakere Süreçleri

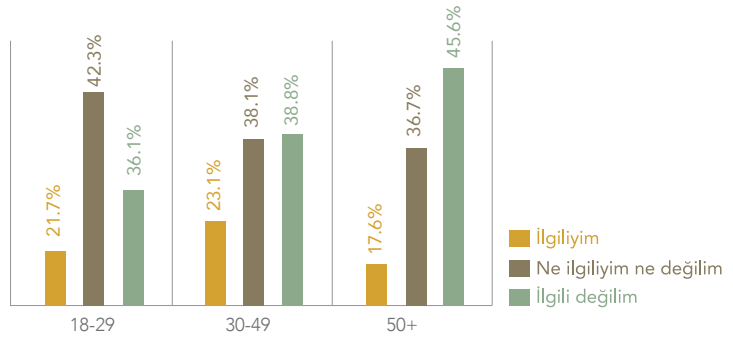
Siyasetle İlgili

- Hem derinlemesine görüşmeler hem de anket çalışması bulgularına bakıldığında, kadınların siyasete ilgi düzeyinin düşük olduğunu gözlemliyoruz. Anket çalışmasında "siyasetle ilgiliyim" diyenlerin oranı yalnızca %21,5 iken ilgili olmadığını ifade edenlerin oranı %39,2. Siyasete ilgi en çok gençler ve orta yaşlılar arasında benzer oranlardayken, ilginin en düşük olduğu yaş grubu ise 50 yaş üstü. Siyasete ilgi oranının en yüksek olduğu seçmen grubu HDP'ye oy verenler (HDP seçmenleri içerisinde "Siyasete ilgiliyim" ifadesine katılanların oranı %37,8), ve bu oranı %23,1'le CHP, %20,4'le AK Parti seçmenleri takip ediyor.

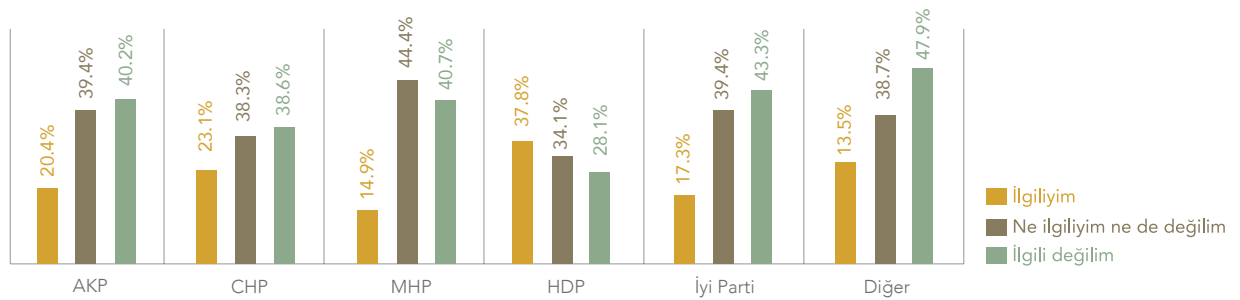
GRAFİK 23: SİYASETLE İLGİLİ OLMA DÜZEYİ

GRAFİK 24: SİYASETE İLĞİ - YAŞ

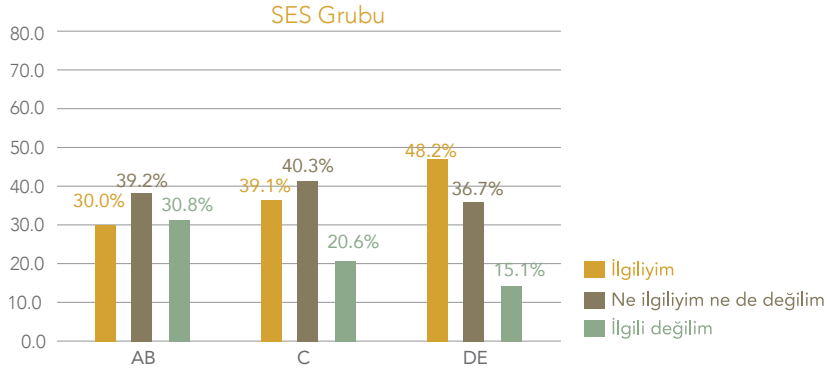

GRAFİK 25: SİYASETE İLĞİ - OY VERİLEN SİYASİ PARTİ

- Siyasete ilgi düzeyi sosyo-ekonomik statü üzerinde değerlendirildiğinde SES seviyesi yükseldikçe siyasete ilginin azaldığını görüyoruz. D ve E gruplarında ilgi %48,2 düzeyindeyken A ve B gruplarında bu oran %30'a düşüyor. Gelir ve yaşam kalitesi düştükçe kadınlar arasında siyasete ilginin arttığını belirtebiliriz.

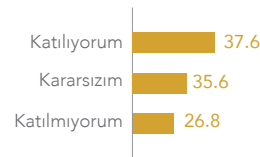
GRAFİK 26: SİYASETE İLGI

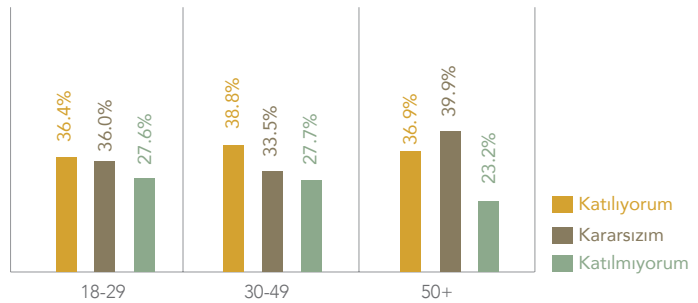
Siyasette Yer Almak ve Siyasete Katılmak Hakkında

- Araştırma katılımcıları siyasetin gündelik hayattaki görünürlüğü ve yansımalarını yoğun bir şekilde tartışmalarına rağmen büyük bir çoğunluk, kendini siyasetin dışında hissettiğini ifade etti. Derinlemesine görüşmelerde siyasetin içinde yer aldığını düşünenlerin önemli bir kısmı özellikle seçim zamanlarında siyasetin bir parçası olduklarını belirttiler. Anket çalışmasından çıkan bulgularda da "Kendimi siyasetin dışında hissediyorum" diyenlerin oranının %37,6, kararsız kalanların sayısının da %35,6 olduğunu görüyoruz. Kendini siyasetin dışında hissetme oranının en yüksek olduğu yaş grubu orta yaş. HDP seçmeni kadınlar bu ifadeye katılmadıklarını belirtirken, CHP seçmeni kadınlar AK Parti seçmeni kadınlara oranla kendilerini daha çok siyasetin dışında hissediyorlar.

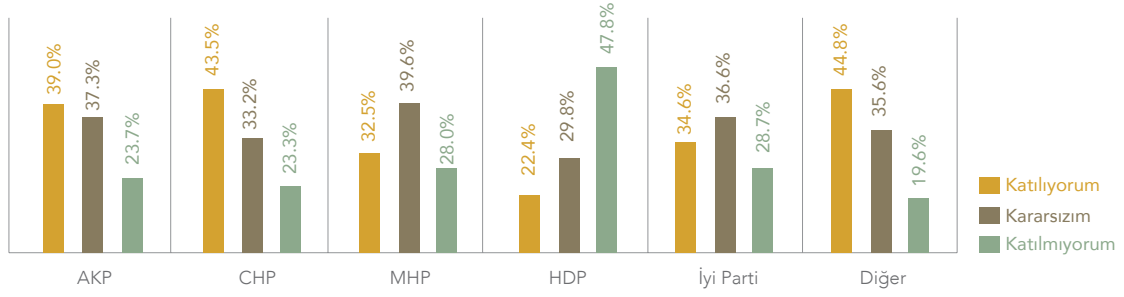
GRAFİK 27: KENDİMİ SİYASETİN DİŞINDA HİSSEDİYORUM

GRAFİK 28: SİYASETİN DİŞINDA HİSSETME - YAŞ

GRAFİK 29: SİYASETİN DIŞINDA HİSSETME - SİYASİ PARTİ

- Derinlemesine görüşmelerde “Siyasete girmek ister miydiniz?” veya “Siyasete katılmak için bir şeyler yapar mıydınız?” sorularına katılımcılardan siyasi parti tercihleri fark etmeksizin olumsuz cevaplar aldık. Kadınlar, siyasete ilgi gösterebilirler dahi kendilerini siyasete girebilecek donanım ve yetkinlikte görmedikleri görüşünü paylaşıyorlar. Anket çalışması sonuçlarına bakıldığında kadınların büyük oranda temsiliyete aday olmadığını görüyoruz, ancak temsiliyete aday olanların oranı da belirgin bir yüzdeyi oluşturuyor (Belediye başkanı olmak isteyenlerin oranı %30,3; milletvekili olmak isteyenlerin ise %29,7).

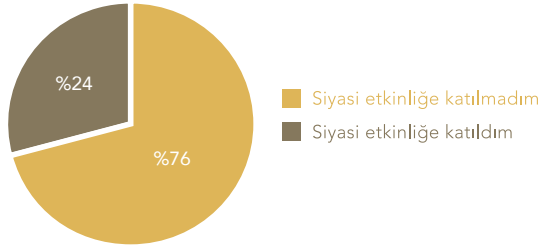
“Siyasi bilgi donanımım olmadığı için siyasete girmek istemezdim.” (Çalışan, Anne, 32 Yaş, AK Parti Seçmeni)

	İstemem	Ne isterim ne istemem	İsterim
Milletvekili aday olmak	50,4%	19,8%	29,7%
Belediye başkan aday olmak	51,4%	18,3%	30,3%
Muhtar aday olmak	55,7%	19,6%	24,7%
Bir partiden belediye meclis üyesi olmak	54,3%	19,0%	26,7%
Okul aile birliği başkanı olmak	57,2%	19,1%	23,7%
Apartman yönetici olmak	61,7%	18,1%	20,2%

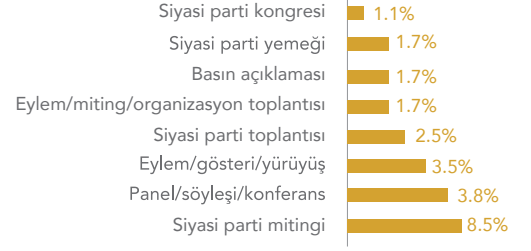
- Kadınların siyasi etkinliklere katılımının görece düşük olduğunu belirtebiliriz. Kadınların siyasi etkinliğe katılım oranı %24 olarak kaydedilirken, etkinliğe katılım anlamında “siyasi parti mitinglerine katılım” %8,5 oranla en çok katılım sağlanan siyasi etkinlik olarak öne çıkıyor. Siyasete katılım oranları yalnızca kadınlar için değil, erkekler için de Dünya’nın farklı yerlerinde oldukça düşük. 2018 yılında Arjantin, Brezilya, Yunanistan, Macaristan, Endonezya, İsrail, İtalya, Kenya, Meksika, Nijerya, Filipinler, Polonya, Güney Afrika ve Tunus’ta yürütülen bir çalışmaya göre bir siyasi etkinliğe katılma oranı, bir siyasi kampanya etkinliğine katılmak ve bir kuruluşu maddi destekte bulunma arasında %33 ve %12 arasında seyretmektedir¹.

¹ İlgili çalışma için bkz: <https://www.pewresearch.org/global/2018/10/17/international-political-engagement/>

GRAFİK 30: SİYASİ ETKİNLİĞE KATILIM

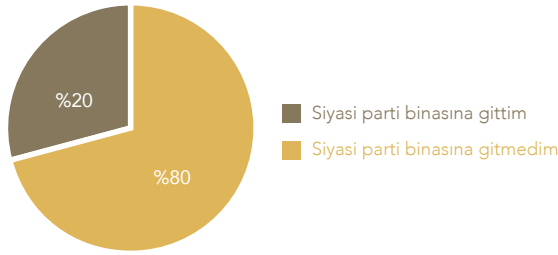

GRAFİK 31: ŞİMDİYE KADAR KATILDIYSANIZ, KATILDIĞINIZ SİYASİ ETKİNLİK AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİYDİ?

- Kadınların siyasetle aralarına koyduğu mesafeyi mekânsal olarak gözlemlemek de mümkün. Anket çalışması sonuçlarına göre kadınların sadece %20'si siyasi parti binasına gitmiş. Bu oran içerisinde siyasi parti binasına gitmenin en sık karşılaşılan nedeni ise bilgi talebinde bulunmak.

GRAFİK 32: SİYASİ PARTİ BİNASINA GİRME DURUMU

- Kadınların siyasete katılım konusunda yaşadıkları isteksizliğin bir diğer önemli nedeni bugünkü siyasi atmosfere dair olumsuz görüşlerinden oluşuyor. Hem CHP hem de AK Parti seçmeni kadınlar, mevcut siyaseti "kurtlar sofrası" şeklinde tanımlarken, bu ortamın "her daim uyanık olmayı" gerektirdiğini ve "kadını değersiz gördüğü" belirtiyor.

"Eğitimim ve annelik tecrübemle siyasete girmek isterdim ama çevrem cahillerle dolu olduğu için ortamım buna müsait değil. Kadını değersiz görüyorlar." (Çalışan, Anne, 38 Yaş, AK Parti Seçmeni)

"İstemem. Ben beceremem çünkü siyasete girmek demek yalanı, liyakatsizlik yapmayı göze almak demek. Kurtlar sofrası." (Öğrenci, 25 Yaş, CHP Seçmeni)

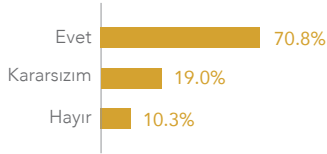
"Hayır, mizacım uygun değil. Her an uyanık olamayabilirim." (Çalışan, Anne, 39 Yaş, AK Parti Seçmeni)

"Akıl sağlığımı korumak için siyasete girmek istemezdim." (Çalışan, Anne, Yaş 39, Saadet Partisi Seçmeni)

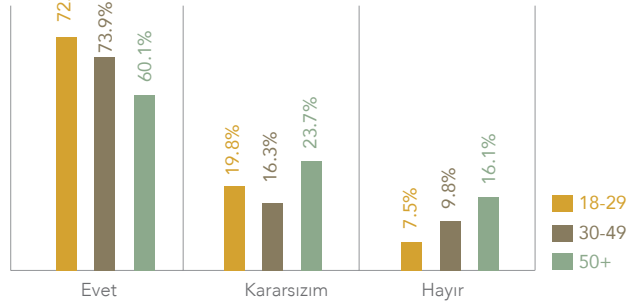
“Hayır, kafamdaki ideal siyaset anlayışı bu ülkede olmadığı için girmek istemem.”
(Çalışan, Yaş 28, CHP Seçmeni)

- Derinlemesine görüşmeler ve anket çalışması esnasında “Ailenizden bir kadının siyasete girmesini destekler misiniz?” sorusuna kadınların çoğundan “Desteklerim” yanıtını aldık. Anket çalışmasında kadınların %70,8’i hanelerinden ya da ailelerinden bir kadının siyasete girmesini destekleyeceğini ifade ediyor. Bu soruya olumsuz yönde cevap veren kadınların oranı yalnızca %10,3. Destek vereceğini ifade edenlerin büyük çoğunluğunu orta yaşlı kadınlar oluşturuyor. Bu bulguları destekler şekilde, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın (UNDP) 2006 yılında gerçekleştirdiği “Türkiye’de Siyaset ve Kadın Kamuoyu Araştırmasına”² göre, kadınlar erkeklere oranla eşleri ve kız çocuklarını siyasette görmeyi daha olumlu karşılamışlardır.

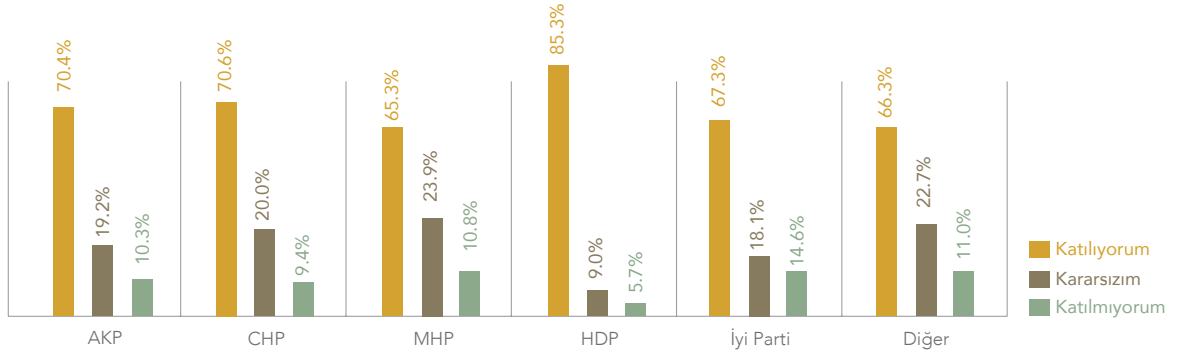
GRAFİK 33: HANENİZDE YA DA AİLENİZDEKİ BİR KADININ SİYASETE GİRMESİNİ DESTEKLER MİSİNİZ?

GRAFİK 34: HANEDEKİ KADINLARIN SİYASETE GİRMESİNE DESTEK - YAŞ

GRAFİK 35: HANEDEKİ KADINLARIN SİYASETE GİRMESİNE DESTEK - SİYASİ PARTİ

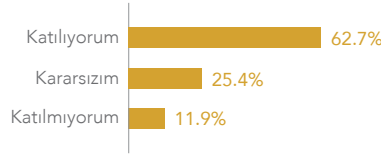

- Kadınlar hemcinslerinin siyasete katılımını desteklemekle birlikte bu durumun siyaseti olumlu yönde etkileyeceğini (“Kadınların siyasete katılması siyaseti olumlu yönde etkiler” ifadesine katılma oranı %62,7) ve en çok eğitim, insan hakları ve aile konularında iyileşme olacağını düşünüyorlar. Bu konuları işsizlik, sağlık ve adalete ilişkin sorunlar takip ediyor. Altyapı

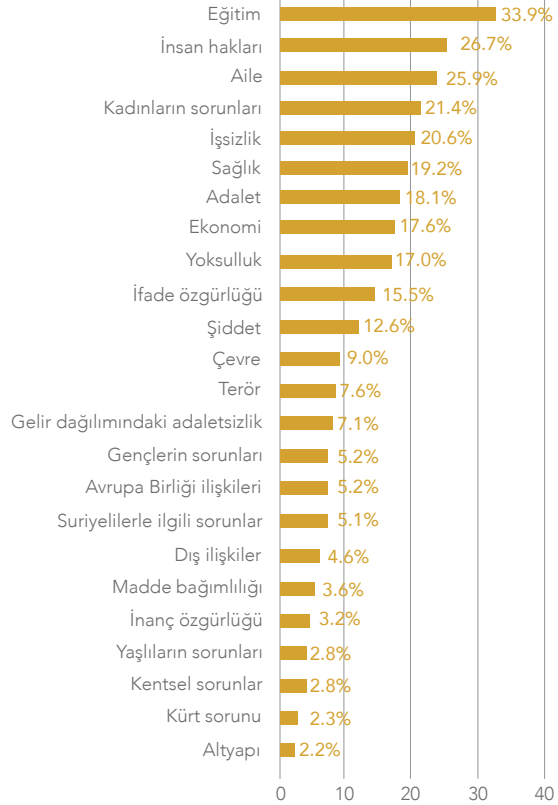
² “Türkiye’de Siyaset ve Kamuoyu Araştırması,” Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Eylül 2016, https://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/news-from-new-horizons/issue-12/UNDP-TR-Turkiyede_Siyaset_ve_Kadin_Arastima_Raporu.pdf

sorunları, Kürt meselesi ve kentsel sorunlar ise bu listenin en sonunda yer alıyor. UNDP'nin aynı araştırmasında³, benzer şekilde ilk sırada eğitim sorunları yer alırken ikinci sırayı sağlık sorunları takip etmiştir.

GRAFİK 36: KADINLARIN SİYASETE KATILIMI SİYASETİ OLUMLU YÖNDE ETKİLER

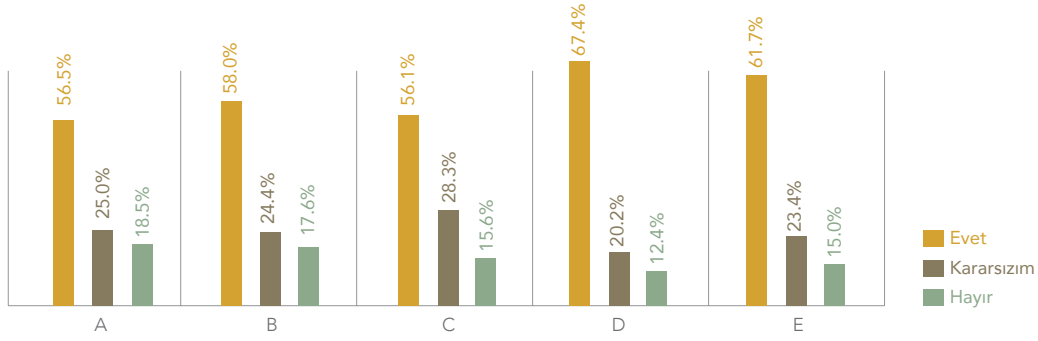
GRAFİK 37: KADINLARIN SİYASETE AKTİF KATILIMININ OLUMLU YÖNDE ETKİLEYECEĞİ ALANLAR

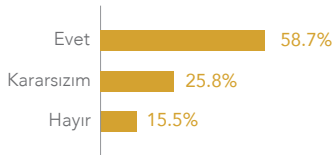
- Kadınlar eşdeğer iki aday arasında kaldıklarında ise daha çok kadın adayı tercih edeceklerini ifade ediyorlar. Kadın aday tercih etmeyenlerin oranı anket çalışması sonuçlarına göre yalnızca %15,5. Kadın adayları destekleyeceğini en çok ifade eden sosyal ekonomik statü grubu D grubu ("Önümüzdeki yerel seçimde bir erkek ve bir kadın aday arasında kalsanızı kadını tercih eder misiniz?" sorusuna "Evet" cevabını verme oranı %67,4). Genel seçimde oy verilen partiyle karşılaştırılmalı bakıldığında ise bu konuda en yüksek desteğin İYİ Parti ve HDP seçmenlerinden geldiği görülüyor.

³ "Türkiye'de Siyaset ve Kamuoyu Araştırması," UNDP, Eylül 2016, https://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/news-from-new-horizons/issue-12/UNDP-TR-Türkiyede_Siyaset_ve_Kadin_Arastima_Raporu.pdf

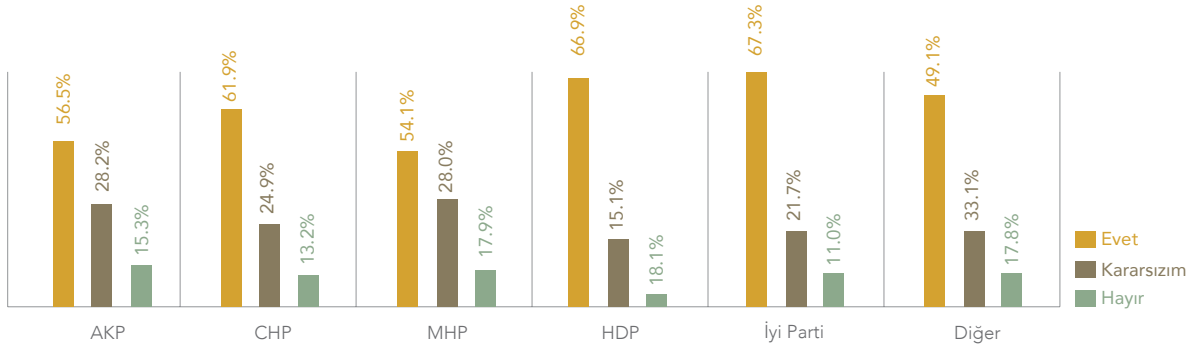
GRAFİK 38: KADIN ADAYI DESTEKLEME VE SES

GRAFİK 39: ÖNÜMÜZDEKİ YEREL SEÇİMDE BİR ERKEK VE BİR KADIN ADAY ARASINDA KALSANIZ KADINI TERCİH EDER MİSİNİZ?

GRAFİK 40: KADIN ADAYI DESTEKLEME VE OY VERİLEN PARTİLER

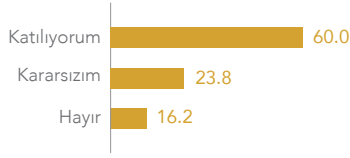
- Öte yandan, derinlemesine görüşmelerde "Ailenizden bir kadının siyasete girmesini destekler misiniz?" sorusuna "Desteklemem" cevabını verenler siyaseti korkutucu ve uzak durulması gereken bir alan olarak tanımlıyor ve ailelerinden sadece kadınların değil, erkeklerin de siyasete girmelerini desteklemeyeceklerini belirtiyorlar.

Siyasi Partilerin Kadınlara yönelik Politikaları ve Oy Tercihleri

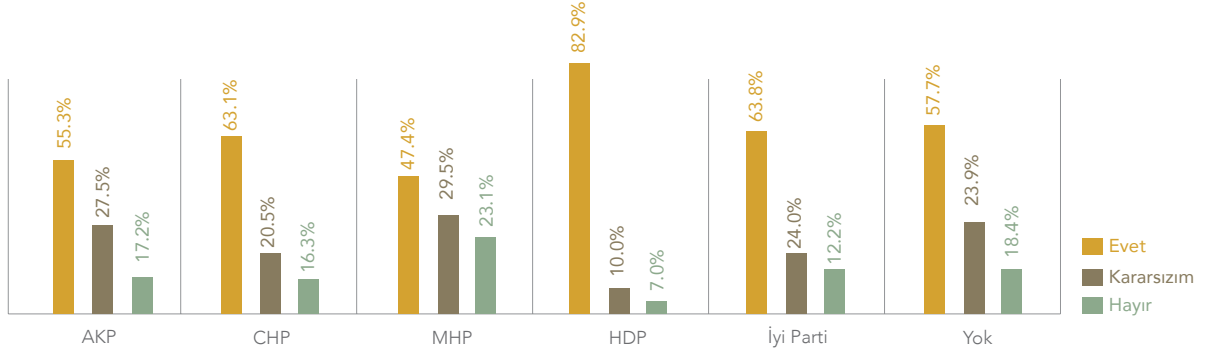
- Kadınların oy tercihlerinde siyasi partilerin kadınlara yönelik politikalarının etkili olduğu görülüyor. Kadınların %60'ı bu politikaların oy tercihlerini etkileyeceğini ifade ediyor. Erkeklerde bu oran KONDA tarafından 2011'de gerçekleştirilen "Siyasette Kadın Temsili Araştırması"nda⁴ %37,5 olarak tespit edilmişti (Aynı araştırmada kadınların oranı %57,7 idi). Oy tercihlerini etkileyeceğini düşünenler arasında HDP seçmeni kadınlar öne çıkıyor. Bu konuda yaş grupları arasında belirgin bir fark gözlemlenmiyor.

⁴ "Siyasette Kadın Temsili Araştırması," KONDA, Mart 2011, <https://konda.com.tr/tr/rapor/siyasette-kadin-temsili/>

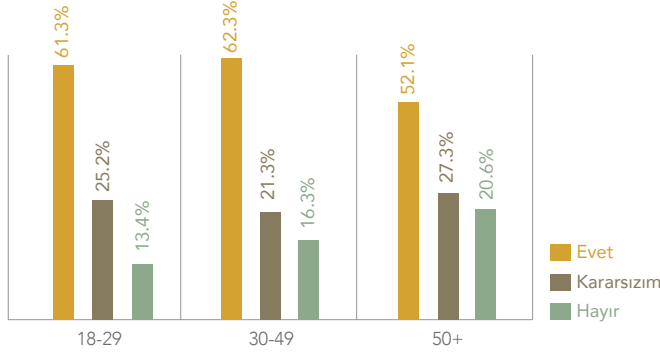
GRAFİK 41: BİR GENEL SEÇİMDE, BİR SİYASİ PARTİNİN KADINLAR İÇİN ÖZEL POLİTİKALARI OLMASI OY TERCİHİNİZİ ETKİLER Mİ?

GRAFİK 42: KADINLARA YÖNELİK POLİTİKALAR VE OY VERİLEN PARTİ

GRAFİK 43: KADINLARA YÖNELİK POLİTİKALAR VE YAŞ

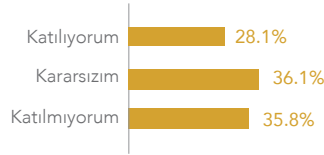
Temsiliyet

Kadınların mevcut siyasette yeterli düzeyde temsil edildiği düşünülüyor. Bunun aksini düşünen tek kesim AK Parti seçmenlerinden oluşuyor. Anket çalışması sonuçlarına göre kadınların siyasette yeterli düzeyde temsil edildiğini düşünenlerin oranı %28,1. Yaş gruplarına bakıldığında genel anlamda bir denge söz konusu; siyasette kadın temsiliyetinin yeterli düzeyde olduğu ifadesine en az katılan grup ise 50 yaş üstü kadınlar. SES grubu A'dan E'ye doğru gittiğinde ise temsil edildiğini düşünme oranı artmamakla birlikte temsil edildiğini düşünmüyorum ifadesine katılma oranı azalıyor.

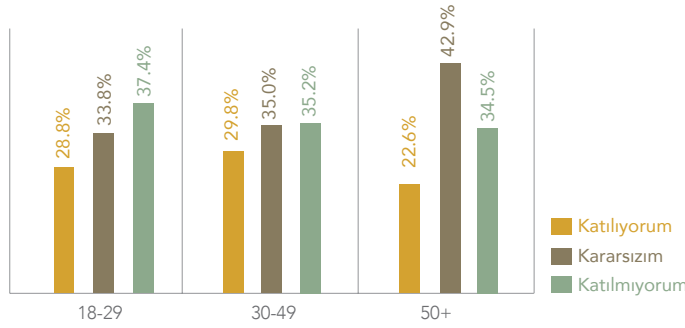
“Mevcut siyasette kadının temsiliyeti 20-30 yıl öncesine göre daha iyi ama yetersiz. Şu an kutuplaşma çok yüksek, temsil edildiğimi düşünmüyorum.” (Öğrenci 21 Yaş, HDP seçmeni)

“Kadınların sadece göstermelik olarak siyasette olduklarını düşünüyorum. Fikirlerimi temsil eden bir parti yok, yeni bir parti kurulmalı.” (Çalışan, Yaş 24, CHP seçmeni)

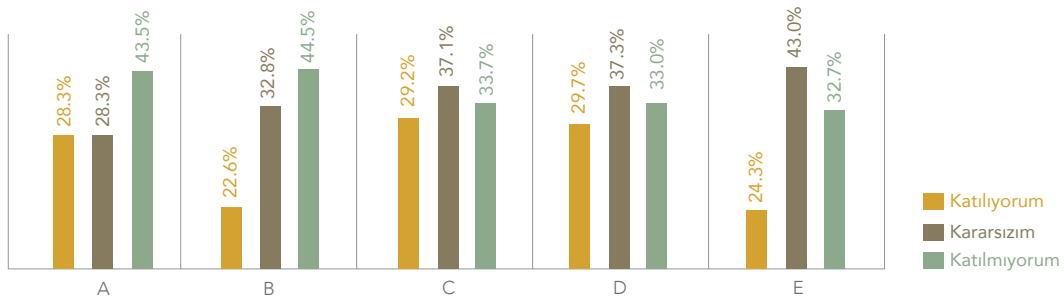
GRAFİK 44: KADINLARIN MEVCUT DURUMDA SİYASETTE YETERLİ DÜZEYDE TEMSİL EDİLDİĞİNİ DÜŞÜNÜYORUM

GRAFİK 45: SİYASİ ALANDA KADINLARIN TEMSİLİYETİ – YAŞ KIRILIMI

GRAFİK 46: SİYASİ ALANDA KADINLARIN TEMSİLİYETİNE DAİR GÖRÜŞ – SES DAĞILIMI

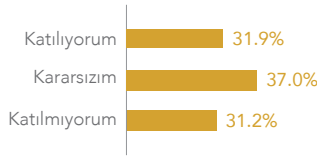

- “Siyasi ortamda temsil edildiğimi düşünüyorum” ifadesine yönelik bir fikir birliği söz konusu değil ve kadınların temsiliyet düzeyi seçmeni oldukları partilerin genel seçimlerdeki oy oranları ile paralellik gösteriyor. Bugünkü siyasi ortamda temsil edilmediğini en net şekilde ifade edenler HDP seçmenleri arasından çıkıyor. Yaş grupları arasında yine bir denge söz konusu; temsil

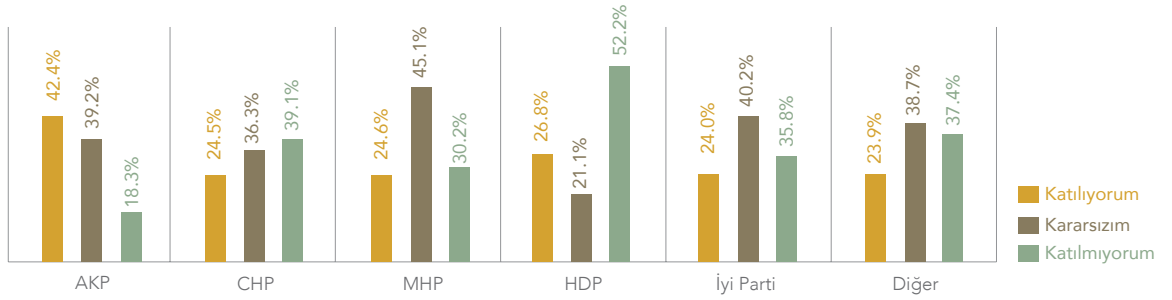
edildiğini en az düşünen yaş grubu 50 yaş üstü kadınlar. SES grupları arasında da temsil edildiğini düşünenler arasında benzer bir denge görüyoruz. Ancak bu ifadeye katılmayanların oranının A ve B SES gruplarında daha yüksek olduğu anlaşılıyor.

“Başörtülü bir insan siyaset yapabiliyorsa beni temsil ediyor demektir. Eğer yoksa özellikle olmadığını düşünürüm.” (Çalışmayan, Anne, 44 Yaş, AK Parti seçmeni)

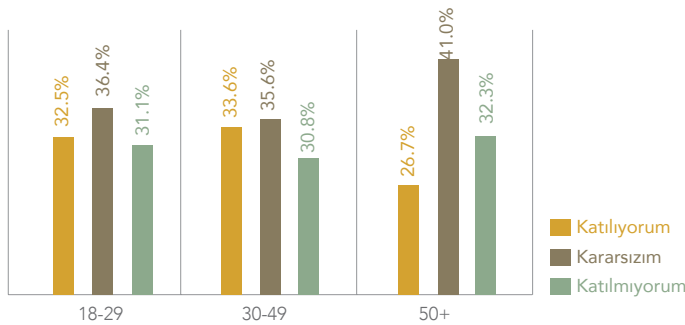
GRAFİK 47: BUGÜNKÜ SİYASİ ORTAMDA TEMSİL EDİLDİĞİMİ DÜŞÜNÜYORUM

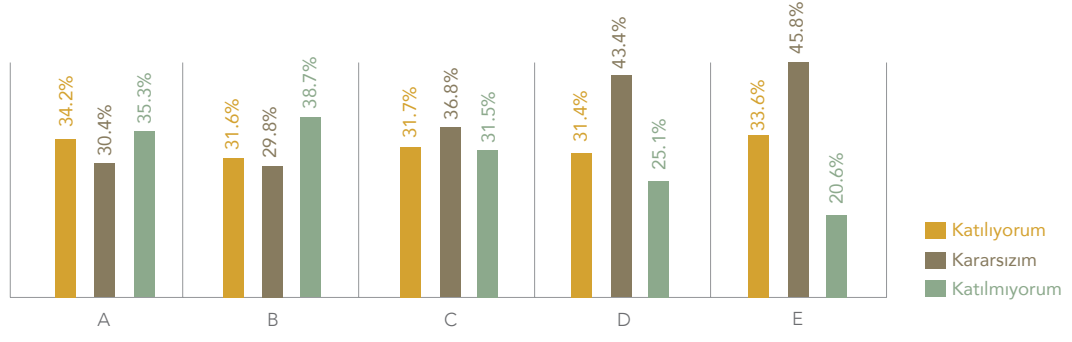
GRAFİK 48: SİYASİ ALANDA TEMSİL EDİLDİĞİMİ DÜŞÜNÜYORUM – SİYASİ PARTİ DAĞILIMI

GRAFİK 49: SİYASİ ALANDA TEMSİL EDİLDİĞİMİ DÜŞÜNÜYORUM – YAŞ KIRILIMI

GRAFİK 50: SİYASİ ALANDA TEMSİL EDİLDİĞİMİ DÜŞÜNÜYORUM – SES DAĞILIMI

3. Bölüm: Gündelik Hayat Pratikleri ve Karar Süreçlerine Katılım

Kadın ve Annelik Algısı

Araştırmanın gündelik hayata odaklanan bölümünde, kadınların günlük hayatın akışına nasıl dahil olduklarını; bu rutin içerisinde benzeşen ve farklılaşan deneyimlerinin neler olduğunu ve aynı zamanda gündelik hayattaki karar ve müzakere süreçlerine katılımları ve bu süreçlerdeki rollerini anlamayı hedefledik.

- Derinlemesine görüşmeler ve anket çalışmasında katılımcıların öncelikle “kadın” ve “annelik” kavramlarını algılayış biçimlerini irdeleyerek gündelik hayatta kendilerini nasıl konumlandıklarını anlamaya çalıştık. Bu doğrultuda, “kadın” algısında öne çıkan anahtar kelimelerin “fedakârlık,” “güç/mücadele” ve “annelik” olduğunu gözlemliyoruz. Kadınlar, “güç” ve “mücadeleyi” hem bireysel hem de toplumsal hayatta karşılaştıkları zorluklarla başa çıkabilme ve özveride bulunma ile ilişkilendiriyorlar. Diğer taraftan, toplum içerisinde güçsüz olduklarına dair algının da var olduğunu ve bu algının önyargı, eşitsizlik ve değersizleştirmeyi beraberinde getirebildiğini söylüyorlar.

Annelik
Fedakârlık, özveri
Mücadele
Kadına yönelik ayrımcılık
Emek
Zorluklar, engeller
Ev işleri
Güzellik
Duygusallık
Onur, namus

- Görüştüğümüz kadınların bir kısmı, kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rollerine eleştirel yaklaşarak toplumsal rollerin ve özellikle ailevi sorumlulukların paylaşımında haksızlığa uğrayabildiklerini düşünüyorlar. Ekonomik olarak eşlere bağlı kalmak da benzer şekilde kadın olmanın olumsuz çağrışımları arasında kendini gösteriyor.

“(Kadın olmak) her hal ve şartta ayakta kalabilme gücüne sahip olmak demek. Kadınlardan toplumsal beklentilerin çok fazla olduğunu düşünüyorum ama bir yandan da o kadar özgürlük alanı sağlanmıyor. Toplumumuzdaki kadına atfedilen geleneksel şeylerle çok barışık olmadığımı düşünüyorum. Mesela çalışan kadın ve ev kadını arasında yapılan ayrımcılıktan haz etmiyorum. Geleneksel rollerden haz etmiyorum.” (Çalışmayan, Anne, Yaş 34)

“Kadın olmak doğuştan gelen bir mağduriyet gibi. Daha doğarken ikinci sınıf bir varlık gibi dünyaya geliyoruz. Bütün dünyada böyle.” (Çalışan, Bekar, Yaş 21)

- “Annelik” kavramının nasıl algılandığını incelediğimizde, kadınların annelikle birlikte üstlendikleri toplumsal rolü öne çıkardığını fark ediyoruz. Anneliğin kadınlara “hayat veren kişi” rolünü kazandırdığını ve dolayısıyla kadınların topluma karşı “sorumlu” bireyler olduklarını söyleyerek toplumsal hayatta etkin rolleri olduğunu vurguluyorlar. Kadınlar, annelik deneyimlerini paylaşırken “bir şeyleri iyileştirme” ve “üretmek” gibi anneliğin yine toplumsal odağını vurgulayan özelliklerinden bahsediyorlar. Bunların yanı sıra, kadının “anne” olarak yeni bir kimlik kazandığı görüşü öne çıkıyor.

*“Anneliğin istifası yok; ağır bir sorumluluğu kabul etmiş oluyoruz ve kimliğe dönüşüyor.”
(Çalışan, Anne, Yaş 39)*

- Görüşmeler sırasında daha çok 18-29 yaş aralığındaki genç kadınların anneliğe toplum tarafından atfedilen kutsallığın ve yüceltici dilin kadın olmayı ikinci plana atabildiği görüşünü paylaştığını ve anneliğin toplum nezdinde idealleştirilmesine eleştirel yaklaşıtlarını gözlemliyoruz.

“Anne olmak karşılıksız sevgiyi çağırıyor, ancak aşırı seviyede tek tipleştirilmiş bir kavram, her annenin aynı olmasını bekleyemezsiniz.” (Çalışan, Bekar, Yaş 25)

“Bu kadar kutsanması yanlış. Kadın ve anne olmak aynı şeyler değil. Ayrıca, bir baba ne kadar sorumluysa anne de o kadar sorumlu olmalı.” (Öğrenci, Bekar, Yaş 25)

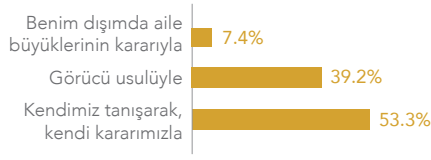
Evlilik

- Kadınların evlilik kararına yönelik davranışlarına anket çalışması üzerinden baktığımızda evli ya da daha önce evlenmiş kadınların %53,3’ü kendi kararıyla evlendiğini ifade ederken %39,2’si görücü usulüyle, %7,4’ü ise aileden büyüklerin kararıyla evlendiğini belirtiyor. Rakamlar doğrultusunda kadınların evlilik kararı alırken aile ve yakın çevrenin yüksek seviyede etkili olduğunu söylemek mümkün. Evlilik tercihi konusunda kendi tercihiyle evlenme oranı yaş grubu ilerledikçe belirgin bir şekilde azalıyor.

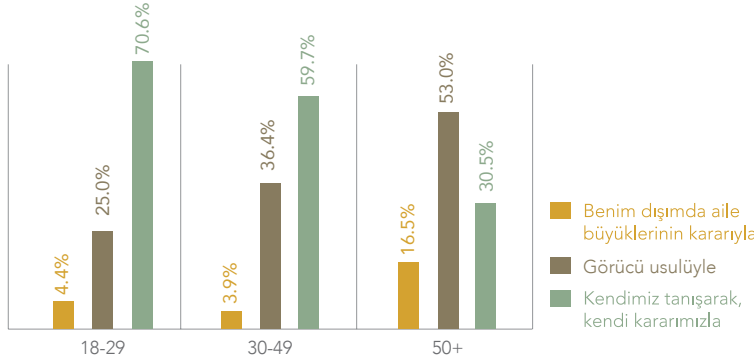
“Çocuktum evlendiğimde, öfkeyle karar verdim.” (Çalışmayan, Anne, yaş bilgisi belirtilmemiş)

“Toplum senin evlenmen gerektiğini düşünüyor. Aileden gelen bir şey de var bir kere evleneceksin ve bir hayat kuracaksın. Ama temel şey birini seviyorsun, evleniyorsun.” (Çalışan, Anne, Yaş 32)

GRAFİK 51: NASIL EVLENDİNİZ?

GRAFİK 52: EVLİLİK - YAŞ

Karar Süreçlerine Katılım

Ev Hayatı ile İlgili Kararlar

- Ev hayatına baktığımızda, görüştüğümüz kadınların çoğunun aslında gündelik akışın tam merkezinde olduğunu, bu devinim içerisinde ev idaresini ve ailevi sorumlulukların önemli bir kısmını üstlendiklerini ve ev hayatıyla ilgili kararların alınmasındaki rollerinden çok bu kararların uygulanmasındaki rollerinin görünür olduğunu anlıyoruz. Bu bulguya ulaşmak için katılımcılara "Bir gününüz nasıl geçer, sabah kalktıktan akşama kadar neler yaparsınız?" sorusunu yönelttik. Çalışma durumu fark etmeksizin özellikle anne olan katılımcıların anlatılarında ailevi ve evle ilgili sorumlulukların öne çıktığını görüyoruz.

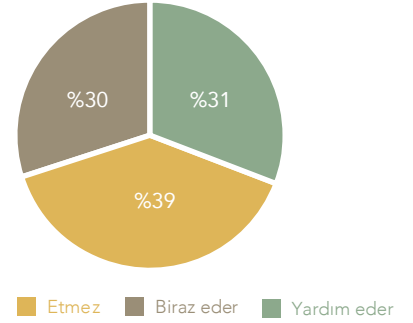
"Sabah çocuklarımla beraber uyanırım, kahvaltılarını hazırlarım, kendim orada bir şeyler yerim, çayımı içerim, mutfağı toplarım, evi toplamaya çalışırım, çocukları oyalayabileceğim aktiviteleri yapmaya çalışırım, kızımı okula yollarım, oğlum ben ev işlerini yaparken genelde yanımda olur, öğle uykusuna yatırırım oğlumu, o sırada yemek pişiririm ya da bir şeyler izlerim, kendime vakit ayırırım ya da ayıramam, kızım gelir, kızımın karnını doyururum, eşim geldikten sonra onunla biraz vakit geçirirler, çizgi film açarız, kızımı babası oğlumu ben uyuturum, hala enerjim varsa kendime vakit ayırmaya çalışırım." (Çalışmayan, Anne, Yaş 34)

"Sabah 6.30'da uyanıyorum. Ana sınıfı öğretmeniyim, mesaim öğlen başlıyor. Sabah çocukların uyanması ve okula hazırlığı ile geçiyor. Okula gitmeden ya da akşam eve döndüğümde yemek işlerimi hallediyorum. Sonra yine akşam tüm vakit çocuklarla geçiyor." (Çalışan, Anne, Yaş 39)

- Gündelik hayatta ev işlerinin paylaşımı söz konusu olduğunda, anket çalışmasına göre evli katılımcıların yalnızca %31'inin eşlerinin ev işlerine yardım ettiği sonucuna ulaşıyoruz. Yardım eden eşler ise en görünür oranda tamir işlerine ve çöpleri dökme/dışarı çıkarma işine destek oluyor. Ekonomik faktörlerin devreye girdiği market alışverişi ve seyahat organizasyonu gibi konularda ise kadınların bireysel davranmaktan ziyade eşleriyle ortak hareket ettikleri göze çarpıyor.

	Ben	Yarı yarıya	Eşim
Tamir işleri	15,8%	11,8%	72,4%
Çöpleri dökme/dışarı çıkarma	40,0%	24,0%	36,0%
Seyahat organizasyonu yapma	29,3%	40,6%	30,1%
Market alışverişi	27,2%	45,1%	27,7%
Çay demleme	64,8%	28,4%	6,7%
Çamaşır asma	86,3%	9,2%	4,5%
Ütü yapma	85,4%	10,2%	4,4%
Yazlık/kışık çıkarma	84,5%	11,1%	4,4%
Etrafı toplama	77,4%	18,6%	4,0%
Çamaşır makinesi yerleştirme/çalıştırma	86,0%	10,2%	3,9%
Bulaşık makinesi yerleştirme	84,1%	12,1%	3,8%
Düğme dilme	90,1%	6,2%	3,7%
Kahvaltı hazırlama	78,8%	17,7%	3,4%
Yerleri silme	87,8%	8,9%	3,3%
Yemek pişirme	83,3%	13,6%	3,1%

GRAFİK 53: EŞİNİZ EV İŞLERİNE NE KADAR YARDIM EDER?

- Görüştüğümüz kadınlar, hane halkına yönelik kararlarda demokratik bir ortamın sağlanmasını önemstediklerini ve (evliyseler) eşleriyle ortak karar almaya çalıştıklarını söylüyorlar. Ancak karar alma süreçlerinde özellikle bütçesel konularda erkeğin daha baskın geldiği durumların olağan olduğu belirtiliyor.

"Genel olarak demokratik bir ailede büyüdüm, fakat maddi konular söz konusu olduğunda nihai kararı alırken daha çok para kazananın sözü daha çok geçiyor. Önceden babam hepimiz adına karar alıyordu; şimdi ben ve kardeşim de söz alıyoruz, annem bütçe konusunda daha arka planda." (Çalışan, Bekar, Yaş 31)

Bireysel Hayata Dair Kararlar

- Katılımcılar, kişisel kararlar söz konusu olduğunda kısa vadeli kararları daha kolay alabildiklerini ve uygulayabildiklerini öne sürüyorlar. Ev ya da çocukla ilgili kararların daha kolay hayata geçirildiği dile getirilirken kişisel konularda karar alma sürecinin daha uzun ve zor

olduğundan bahsediliyor. Bu noktada, kadınların bireysel hayatlarında tam anlamıyla söz sahibi olamadıkları durumlarla karşılaştıklarını ve karar alma ve uygulama süreçlerinde ailevi ve ekonomik faktörlerin belirleyici olduğunu anlıyoruz.

“Tam olarak ben değilim. Çünkü bir kursa gitmek istedim ama iş aramam gerektiği için gidemedim. İş de bulamadım. Bu durum benim için olumsuz. Çünkü kursa kayıt olmanın belli bir zamanı var ama kaçırdım yani. İki senedir bu oluyor. Bir iş başvurusuna bulundum, kursun zamanı geçti. Eşimin düşüncesini de alıyorum. Bazen fedakârlık yapıyorum. Kendimi kesin yetkin görmüyorum ailemi düşündüğüm için.” (Çalışmayan, Anne, Yaş 43)

- Karar alırken karşılaşılan zorluklara yönelik geliştirilen yöntemler ise çeşitlilik gösteriyor. Özellikle evli kadınlar arasında kararlarını erteleyerek zamana bırakmayı tercih edenler olduğu gibi bazı kadınlar eşlerine ısrarcı davranıp ikna etme yoluna gidiyorlar. Buna karşın katılımcılar savundukları fikirler konusunda eşlerini ikna etmenin zor olabildiğinden de bahsediyor ve kendilerini çevrelerinin kanaatleri üzerinde etkili görmediklerini belirtiyorlar.

“Bizim adam karşı çıkıyor bazen söylediklerime, o zaman sessiz kalıyorum, bekliyorum. Sessizlikle çözülebiliyor bazı şeyler.” (Çalışan, Anne, Yaş 64)

“Çok kolay olmuyor, müzakere etmemiz gerekiyor genelde. Örneğin ayrı bir eve çıkmak istiyorum, bu konuda mesela biraz zorlanıyoruz anlaşmakta [...] Müzakere sürecini kısa bir zamana değil de daha [uzun] bir zamana yaymayı tercih ediyorum. Onlara düşünmeleri için fırsat veriyorum.” (Çalışmayan, Bekar, Yaş 24)

“Eşimin istemediği bir şey ise zor karar alabiliyorum. O zaman da çok konuşuyorum ve küsüyorum. Anlamsız şeylere ısrar eden biri değilim, olması gereken bir şey ise kaçınmıyorum ve söylüyorum.” (Çalışan, Anne, Yaş 28)

Bireysel Hayata Dair Kararlar

- Çocuğa dair kararlarda ve bilhassa eğitim sürecini etkileyen konularda, kadınlar daha aktif rol aldıklarını söylüyorlar. Bununla birlikte eşlerin çocukla ilgili karar alma süreçlerine katılımının çok yüksek seviyede olmadığı dikkat çekiyor. Katılımcılar ayrıca çocukla ilgili kararların daha çok çekirdek aile içerisinde verildiğini ve diğer aile bireylerinin yönlendirme ve etkilerinin çok fazla olmadığını belirtiyorlar.

“Çocukların eğitimiyle ilgili kararlarda ben daha talepkâr ve öncüyüm. Eşim kararları sonradan destekliyor.” (Çalışmayan, Anne, Yaş 31)

İş Hayatı ve Karar Alma

- Çalışma hayatındaki kadınlar iş yaşamlarında kendi sorumluluk alanlarını kapsayan konularda etkin karar alabildiklerini ve uygulayabildiklerini düşünüyorlar. Bunun yanı sıra, çalışma ortamlarında kadın çalışanlara yönelik önyargıların olabildiğini fakat genel çerçevede kadınların söz sahibi olduğu dile getiriliyor.
- Kadınların faaliyet ve hareket alanının evle sınırlı kalmaması ve iş hayatına katılımlarına teşvik edilmeleri konusunda toplumsal seviyede kullanılan dil ve söylemin oldukça etkili olduğu belirtiliyor.

"Dini görevlilerin kadınlara yönelik dilini sorunlu buluyorum. Çalışmasınlar; ev daha önemli diyorlar. Bir dini alim bunu söyleyince dindar kesimdeki kadınlarda da çelişki yaratıyor; acaba ben yanlış mı yapıyorum diyenler oluyor. Kadının her türlü aktif olmaya ihtiyacı var; evde sürekli kalmak zaman içinde huzursuzluk yaratıyor." (Çalışan, Anne, Yaş 39)

- Çalışan ve çocuk sahibi kadınlar arasında kariyer gelişimine yönelik istekler ve anneliğin beraberinde getirdiği sorumlulukların kesişmesi, iş ve özel hayat dengesini kurabilmekte zorluklar yaratırken kadınların bu konudaki beklentilerinin karşılanmasını gündeme getiriyor.

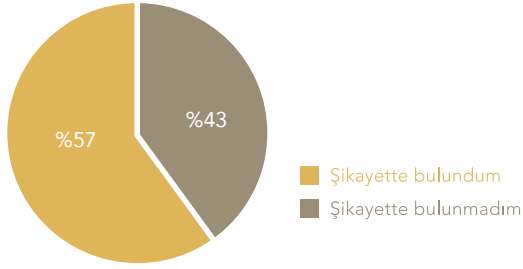
"Özellikle evli ve anne olan kadınların çalışma hayatlarında esneklik bulmaları zor oluyor. Mesaiye kalmak bir erkek için daha sorunsuz bir durum; benim eve gitme zorunluluğum oluyor ve bu da hem yöneticimle ilişkimi etkiliyor hem de kariyerimi." (Çalışan, Anne, Yaş 36)

"Mesela sana doğum iznini verirler işte süt izni verirler, haftanın bir günü işe gelmezsin. Oh çok güzel bebeğimle bir gün daha geçireceğim dersin ama mesela o günlerde çok önemli toplantılar olur, işte falan. Sen bunları kaçırırsın. Yani bu tip şeyler. Yine ayrımcılık aslında." (Çalışan, Anne, Yaş 28)

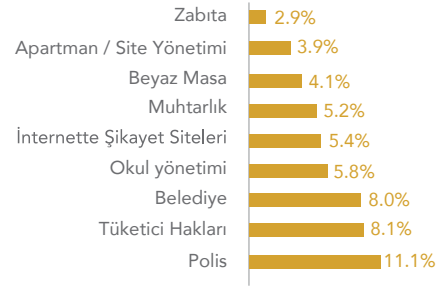
Şikayet Mekanizmalarına Katılım

- Gündelik hayatta karar mekanizmalarına katılım konusunda kadınların en belirgin olarak kullandığı yöntemlerden biri şikâyetinde bulunmak. Anket çalışması sonuçlarına göre kadınların %43'ü herhangi bir kuruma şikâyetinde bulunduğunu ifade ediyor. Kadınların en fazla şikâyet ilettiği kurum polis. Bu durum yaş grupları arasında farklılaşma göstermiyor, ancak 50 yaş üstünde muhtarlıklar da şikâyetinde bulunan kurumlar arasında öne çıkıyor. Polisten sonra en çok şikâyet iletilen diğer iki kurum ise belediyeler ve tüketici hakları heyetleri.

GRAFİK 53: ŞİKAYETTE BULUNMA DURUMU

GRAFİK 54: ŞİMDİYE KADAR HERHANGİ BİR KONUDA HANGİ KURUMA ŞİKAYETTE BULUNDUNUZ?

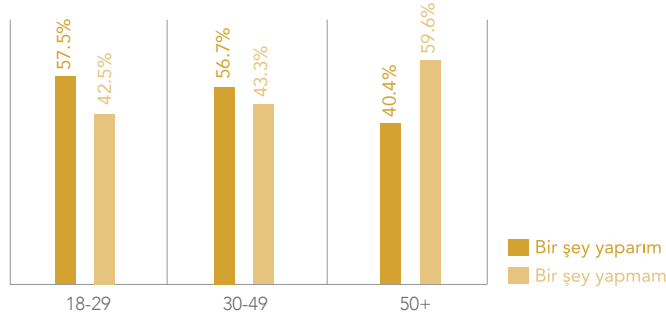

	18-29	30-49	50+
Polis	11,8%	11,8%	8,4%
Belediye	8,7%	8,0%	6,9%
Tüketici hakları	8,4%	8,8%	6,1%
Okul yönetimi	8,4%	5,0%	3,3%
İnternette şikâyet siteleri	8,1%	4,8%	2,0%
Muhtarlık	6,4%	4,1%	5,6%
Beyaz masa	4,8%	3,7%	3,7%
Apartman /site yönetimi	3,8%	4,0%	4,1%
Zabita	3,0%	2,9%	2,6%

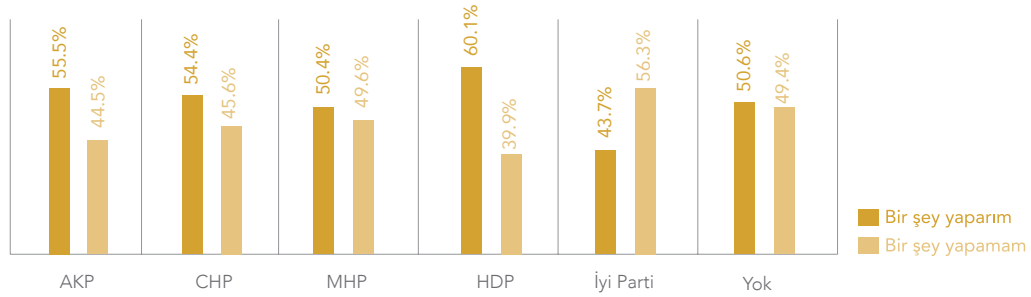
	AK Parti	CHP	MHP	HDP	İYİ Parti	Diğer
Polis	11,4%	10,3%	13,1%	10,7%	11,8%	9,8%
Belediye	8,8%	5,7%	9,0%	10,7%	6,7%	5,5%
Tüketici hakları	7,8%	7,5%	9,7%	10,4%	5,5%	9,2%
Muhtarlık	6,3%	4,5%	9,3%	1,0%	3,9%	3,7%
Okul yönetimi	5,9%	4,0%	7,1%	6,7%	4,3%	8,6%
Beyaz masa	5,0%	3,3%	4,1%	2,3%	2,8%	6,7%
Apartman /site yönetimi	4,3%	3,7%	7,1%	3,0%	2,4%	2,5%
İnternette şikâyet siteleri	2,9%	4,9%	5,6%	13,4%	3,9%	10,4%
Zabita	2,5%	2,4%	5,2%	3,4%	2,0%	2,5%

- Kadınların %53,8'i gündelik hayatlarında hoşlarına gitmeyen bir olay ya da durum ile karşılaştıklarında tepkilerini ortaya koyacağını ifade ediyor. Yaş ilerledikçe tepki vereceğini ifade etme oranı düşüyor, 50 yaş üstünde bu oran belirgin ölçüde düşük seyrediyor. Siyasi parti seçmenleri arasında ise oranlar birbirine yakın seyrediyor. Kadınların tepkilerini gösterirken kullandıkları en sık yöntemler ise sosyal medyada gönderi paylaşmak ve ilgili resmî kurumlara başvurmak.

GRAFİK 55: TEPKİ VERME - YAŞ

GRAFİK 56: TEPKİ VERME - SİYASİ PARTİ

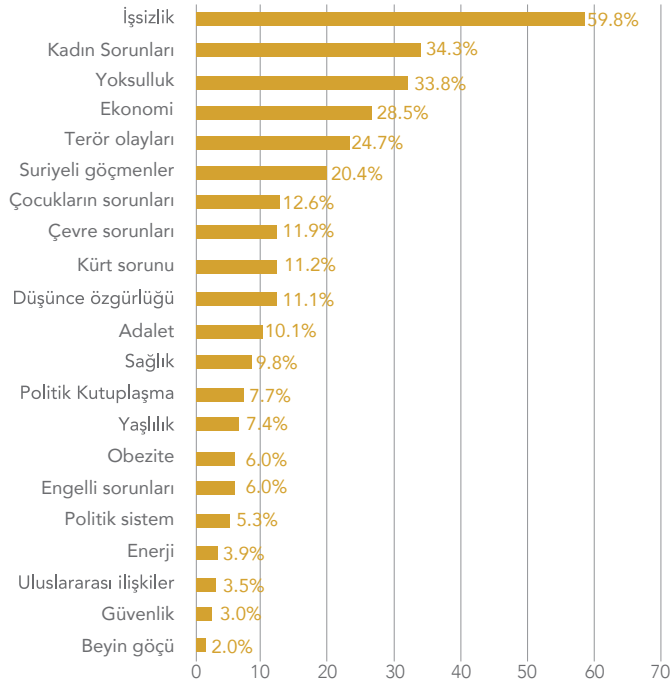
	Evet	Hayır
Sosyal medyada gönderi paylaşmak	31,4%	68,6%
İlgili resmî kurumlara resmi prosedürler yoluyla başvurmak	31,3%	68,7%
İlgili kurumlara e-posta / tweet atmak	27,2%	72,8%
İmza kampanyalarına katılmak	24,5%	75,5%
İzinli gösterilere katılmak	23,5%	76,5%
İlgili STK'lara başvurmak	18,9%	81,1%
Mümkünse sorumlu kişileri ve grupları kendi başıma cezalandırmak	6,6%	93,4%
İzinsiz eylem/protestolara katılmak	6,4%	93,6%

4. Bölüm: Türkiye'nin Siyasi, Toplumsal ve Ekonomik Meselelerine Bakış

- Kadınlar her ne kadar kendilerini siyasetin dışında konumlandırırsalar da Türkiye'nin iç ve dış gündemini takip ediyorlar ve yerel ve uluslararası birçok konuda fikirlerini açıklıkla beyan ediyorlar. Türkiye'nin genel durumunu farklı alanlardan değerlendirdiklerinde, anket çalışması sonuçlarına göre, kadınların en çok sağlık sisteminden memnun olduğu görülüyor ("Türkiye'nin bu konudaki durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?" sorusuna "İyi" cevabını veren katılımcıların oranı %47,7). Bu oranı belediyeçilik ("İyi" olduğunu ifade etme oranı, %40,2) ve kentleşme ("İyi" olduğunu ifade etme oranı, %40,5) takip ediyor. Katılımcıların memnun olmadıklarını ifade ettikleri (başka bir deyişle, "Türkiye'nin bu konudaki durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?" sorusuna "Kötü" cevabını verilen) ilk üç alan ise sırasıyla ekonomi ("Kötü" olduğunu ifade etme oranı %42,5), kadın sorunları ("Kötü" olduğunu ifade etme oranı %37,2) ve ifade özgürlüğü ("Kötü" olduğunu ifade etme oranı %31,9).

	Kötü	Ne kötü ne iyi	İyi
Sağlık sistemi	22,8%	29,5%	47,7%
Kentleşme	24,3%	35,2%	40,5%
Belediyeçilik	24,4%	35,4%	40,2%
Adalet	30,6%	31,1%	38,3%
Çevre	26,9%	35,1%	38,0%
Eğitim sistemi	31,3%	32,8%	35,9%
Uluslararası ilişkiler	29,8%	34,6%	35,6%
Tarım	30,9%	34,3%	34,8%
Siyaset	30,6%	34,8%	34,6%
İfade özgürlüğü	31,9%	34,1%	34,0%
İç huzur	31,3%	36,3%	32,4%
Kadın sorunları	37,2%	32,9%	29,9%
Ekonomik	42,5%	29,8%	27,7%

GRAFİK 57 : SAYACAĞIM BAŞLIKLARDAN HANGİLERİ SİZCE TÜRKİYE'NİN EN ÖNEMLİ ÜÇ SORUNUDUR?

- Özellikle ekonominin - bir sonraki alt başlıkta detaylı ele alınacağı üzere - Türkiye'nin öne çıkan sorun alanı olduğu görüşü hâkim. Bu doğrultuda işsizlik, yoksulluk ve Türkiye'nin genel ekonomik durumu kadınlara göre ülkenin akut problemlerini oluşturuyor. Genç kadınlar işsizliğin ardından kadın sorunlarını, AK Parti, HDP ve İYİ Parti seçmeni ise yoksulluğu önceliyor. MHP seçmeni kadınlar ise yoksulluk ve terör olaylarına eşit bir önem atfederken, CHP seçmeni kadınlar için kadın sorunları öncelik sırasında işsizlikten hemen sonra geliyor.

	18 - 29	30 - 49	50 +
İşsizlik	60,1%	60,9%	57,0%
Kadın sorunları	39,0%	33,5%	28,2%
Yoksulluk	33,8%	33,2%	35,4%
Ekonomi	28,1%	28,7%	28,9%
Terör olayları	24,7%	23,8%	26,9%
Suriyeli göçmenler	17,6%	21,7%	22,1%
Adalet	13,9%	8,5%	7,6%
Kürt sorunu	13,7%	9,8%	10,4%
Düşünce özgürlüğü	12,6%	9,8%	11,7%
Çocukların sorunları	12,4%	12,6%	13,2%
Çevre	12,0%	12,7%	9,8%
Sağlık	9,3%	10,4%	9,3%
Yaşlılık	7,7%	6,5%	9,1%
Politik kutuplaşma	7,5%	7,0%	9,6%
Engelli sorunları	6,8%	5,2%	6,5%
Politik sistem	5,5%	4,9%	5,8%
Obezite	5,3%	6,2%	6,9%
Enerji	4,0%	3,7%	4,1%
Güvenlik	3,3%	3,2%	2,4%
Uluslararası ilişkiler	2,9%	3,3%	4,8%
Beyin göçü	2,6%	1,8%	1,3%

Ekonomi

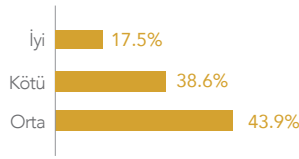
- Derinlemesine görüşmeler ve anket çalışmasının sonuçlarına bir arada baktığımızda, kadınların önemli bir kısmının Türkiye'deki ekonomik gidişatı genellikle olumsuz veya orta seviyede değerlendirdiğini anlıyoruz. Kadınlar ekonomik zorlukların gündelik hayatlarını belirgin şekilde etkilediğini düşünüyorlar. Anket çalışmasına katılan kadınların yaklaşık %44'ü ekonomik durumun kötü olduğuna işaret ederken, benzer şekilde %38,9'u mevcut durumun 5 yıl öncesine kıyasla giderek kötüleştiğini ifade ediyor.

"Ekonomik durum çökmüş durumda. Nasıl daha iyi olur, tarımla düzeltirler, faizi düzeltirler, vergiyi düzeltirler. Çok güzel çalışan insanlarımız var. Çalışkan insanlarımız var. Ama emeğini alamıyor." (Çalışmayan, Anne, Yaş 64, İYİ Parti Seçmeni)

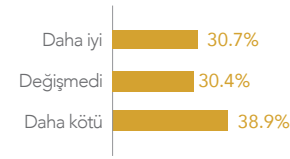
"Çok kritik. Elimizdeki uçup gidiyor, biz nefes alamıyorsak demek ki ekonomi güzel değil." (Çalışan, Anne, Yaş 64, AK Parti Seçmeni)

"(Ekonomik) kriz yaşıyoruz ve bu gündelik hayatı etkiledi. Siyasi nedenlerden de çıktı bu durum. Özellikle dış siyasette istikrar sağlanmalı." (Öğrenci, Yaş 21, HDP Seçmeni)

GRAFİK 58: TÜRKİYE'NİN EKONOMİK DURUMU

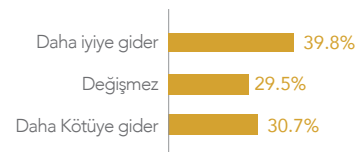
GRAFİK 59: TÜRKİYE'NİN EKONOMİK DURUMU 5 YIL ÖNCESİNE NAZARAN NASIL?

- Ekonomik gidişatta yaşanan sıkıntılar ise (1) iç ve dış siyasette yaşanan gelişmeler; (2) yerel üretim eksikliği ve dışa bağımlılık ile (3) Türkiye'nin dış borçları gibi faktörlere bağlanıyor. Bunlar arasında dışa bağımlılığın azaltılması ve yerel üretiminin artırılması için siyasi aktörlerin daha fazla çaba harcaması gerektiği dile getirilirken, yeni politika çözümlerinin ekonominin seyrini olumlu yönde etkileyebileceği görüşü öne çıkıyor.

- Türkiye ekonomisinin seyrine yönelik olumsuz tabloya rağmen, katılımcılara önümüzdeki beş yıl içerisinde ekonomik durumun nasıl olacağı sorulduğunda umutlu davranarak ekonominin iyiye gideceği görüşünü paylaşıyorlar. Genç istihdamının teşviki; turizm yatırımları, özelleştirmenin azaltılması; tüketim ürünlerinde fiyat denetiminin artırılması ve yolsuzlukla mücadele gibi alanlarda daha fazla politika üretimine ihtiyaç olduğunun altı çiziliyor.

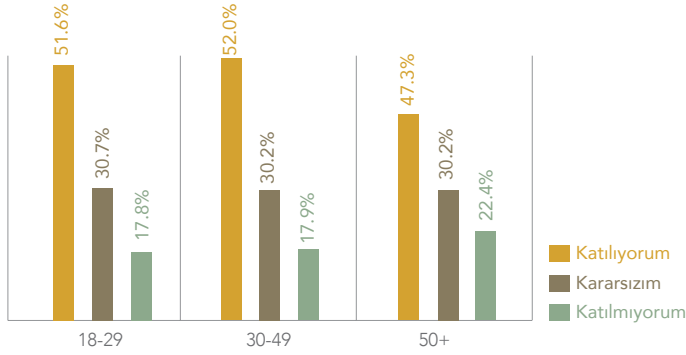
GRAFİK 60: TÜRKİYE'NİN EKONOMİK DURUMU 5 YIL SONRA NASIL OLUR?

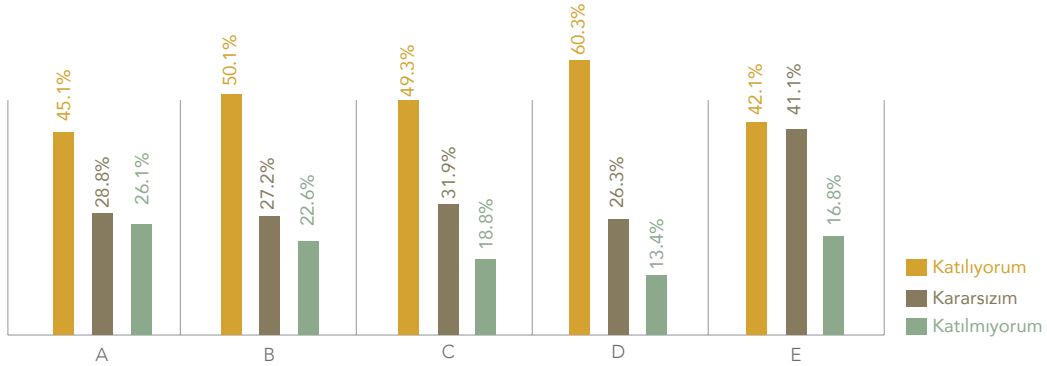
Dış Politika

- Anket çalışması sonuçlarına göre Türkiye komşusu olan ülkelere nazaran daha güçlü bir ülke olarak görülüyor ("Türkiye komşusu olan ülkelere nazaran daha güçlü bir ülke" ifadesine katılma oranı %50,9). Bu noktada Türkiye'nin özellikle dış politikada "inisiyatif alan taraf olması" ve "tavrını açıkça gösterebilmesi" özelliklerine atıfta bulunuluyor. Bu ifadeye cevap verme oranlarında yaş grupları arasında bir denge söz konusu, 50 yaş üstü grup bu ifadeye görece daha az ikna olmuş durumda. Türkiye'nin güçlü bir ülke olduğunu belirten belirgin çoğunluk AK Parti seçmeni iken, bu ifadeye en az HDP seçmeni katılıyor. SES grubu bazında bakıldığında ise en çok D grubundaki kadınlar Türkiye'nin gücüne vurgu yapıyor.

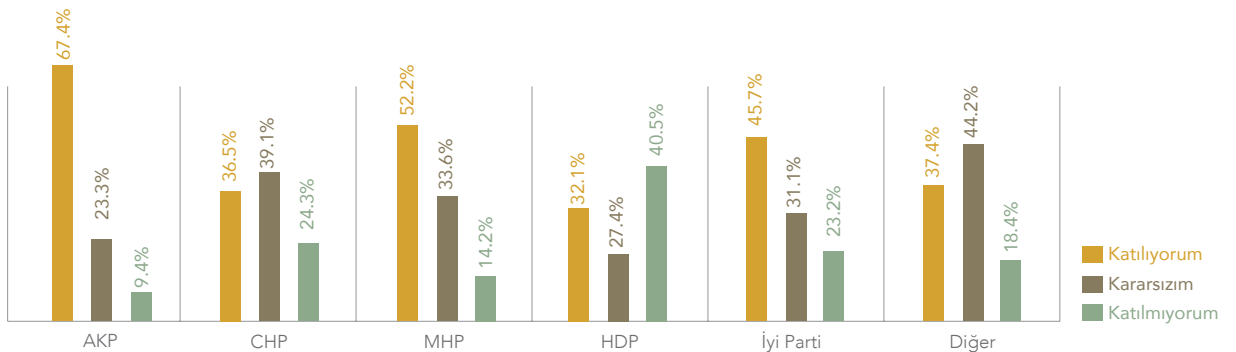
GRAFİK 61: TÜRKİYE'NİN GÜCÜ - YAŞ KIRILIMI

GRAFİK 62: TÜRKİYE'NİN GÜCÜ – SES DAĞILIMI

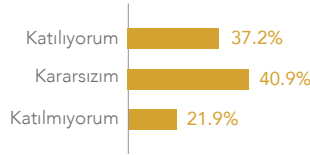

GRAFİK 63: TÜRKİYE'NİN GÜCÜ – SİYASİ PARTİ DAĞILIMI

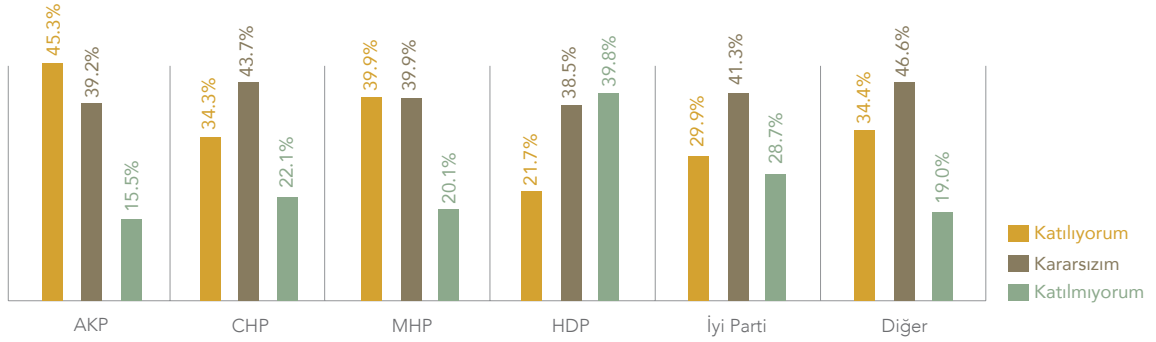

ABD ve Rusya ile İlişkiler: Derinlemesine görüşmelerde Türkiye'nin dış politika davranışlarının sık değişkenlik gösterdiği ve bununla birlikte ABD ve Rusya gibi küresel güçlerin uyguladığı politikaların Türkiye'yi etkilediği fikri paylaşıyor. Katılımcıların bir kısmı Türkiye-ABD ilişkilerinin tutarsız bir zeminde ilerlediğini düşünüyor. Anket çalışması sonuçlarına bakıldığında ABD yerine Rusya ile ilişki geliştirilmesi konusunda bir fikir birliği olmamakla birlikte, Türkiye'nin ABD yerine Rusya ile ilişki geliştirmesi gerektiğini düşünenlerin oranı %37,2. Siyasi parti seçmenlerine bakıldığında ise bu konuda HDP seçmeni tam tersi yönde durarak Rusya'nın tercih edilmesine karşı.

GRAFİK 64: TÜRKİYE ABD YERİNE RUSYA İLE İLİŞKİ GELİŞTİRMELİ

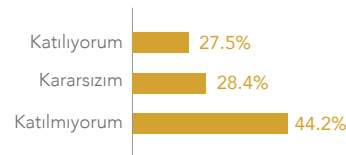

GRAFİK 65: TÜRKİYE ABD YERİNE RUSYA İLE İLİŞKİ GELİŞTİRMELİ – SİYASİ PARTİ DAĞILIMI

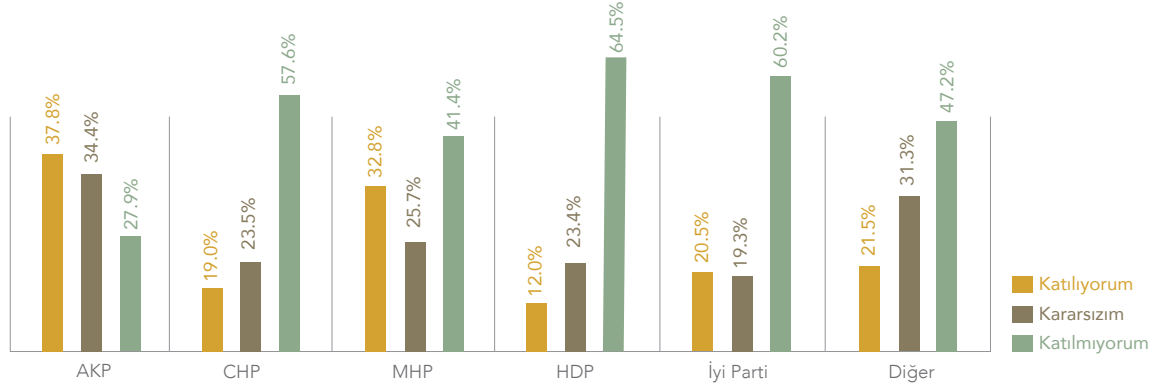

Suriye politikası: İç ve dış politika gündemini yoğun şekilde meşgul eden Suriye'deki gelişmelere yönelik Türkiye'nin uyguladığı politikaların pek başarılı bulunmadığı izlenimi ile karşılaşılıyor. Hükümetin Suriye politikasını başarılı bulanların oranı anket çalışması sonuçlarına göre %27,5. Hükümetin Suriye politikasını başarılı bulan tek seçmen grubu AK Parti seçmeni. SES gruplarına bakıldığında ise Suriye politikasını başarısız bulma oranının en düşük olduğu SES grubu E grubu olarak karşımıza çıkıyor.

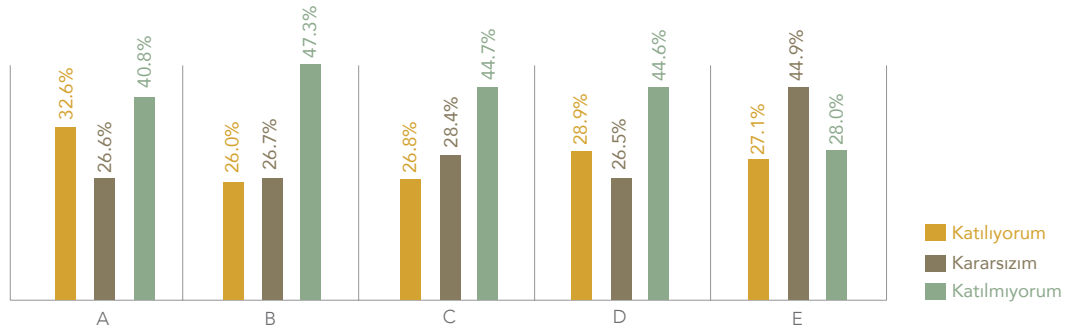
GRAFİK 66: HÜKÜMETİN SURİYE POLİTİKASI BAŞARILIDIR

GRAFİK 67: HÜKÜMETİN SURIYE POLİTİKASI BAŞARILIDIR – SİYASİ PARTİ DAĞILIMI

GRAFİK 68: SURIYE POLİTİKASI – SES DAĞILIMI

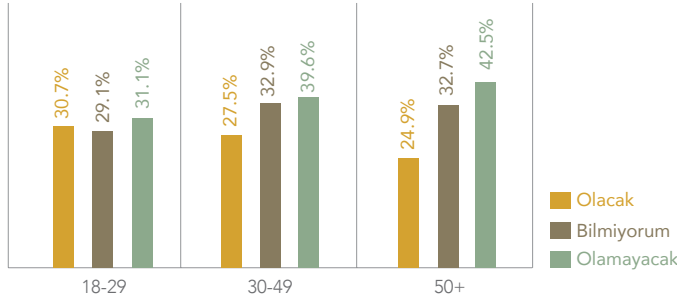

Avrupa Birliği ile müzakereler: Hem anket çalışması hem de derinlemesine görüşmelere katılan kadınlar arasında AB üyeliğine yönelik beklentiler genel olarak düşük. Üyeliğe olan inanç, anket çalışması verilerine göre yaş ilerledikçe azalıyor ve siyasi partiler arasında belirgin bir fark olmamakla birlikte bu yöndeki inancın en az olduğu seçmen grubu İYİ Parti seçmenleri olarak öne çıkıyor. Her ne kadar AB üyeliği halen avantajlı görülse de ("Size göre Türkiye AB'ye üye olsa nasıl olurdu?" sorusuna "İyi olurdu" cevabını verenlerin oranı %56), AB'nin Brexit başta olmak üzere iç meseleleriyle uğraşması; uzun yıllardır devam eden üyelik sürecinin toplum nezdinde yarattığı bıkkınlık ve Türkiye'nin dini kimliği nedeniyle AB'ye alınmayacağına yönelik inanç genel beklentinin neden düşük olduğunu açıklayıcı nitelikte.

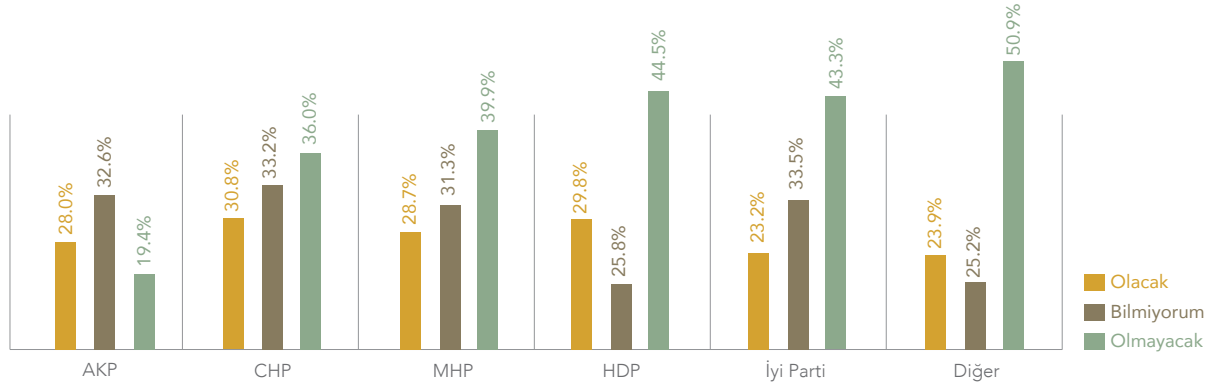
"Üyelik meselesi uzadı. Sanki bizim rest çekmemiz hoşlarına gidiyor. AB'nin ne anlam ifade ettiği tartışılır; AB'den çıkmaya çalışan ülkeler varken biz neden girmeye çalışıyoruz ki?" (Öğrenci, Yaş 21, HDP Seçmeni)

"AB tartışmalarında hep Müslüman ve Türk olma kavramları öne çıkıyor; onlara ihtiyacımız olduğunu düşünmüyorum. AB'nin yükünü sadece Almanya ve Fransa sırtlıyor." (Çalışan, Anne, Yaş 39, AK Parti Seçmeni)

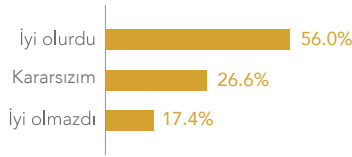
GRAFİK 69: AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE OLUNABİLİNECEK Mİ? – YAŞ KIRILIMI

GRAFİK 70: AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE OLUNABİLİNECEK Mİ? – SİYASİ PARTİ DAĞILIMI

GRAFİK 71: SİZE GÖRE TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE OLSA NASIL OLURDU?

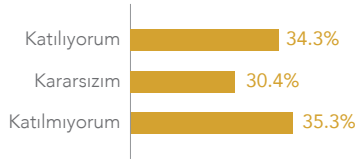

Toplumsal Uzlaş Alanları

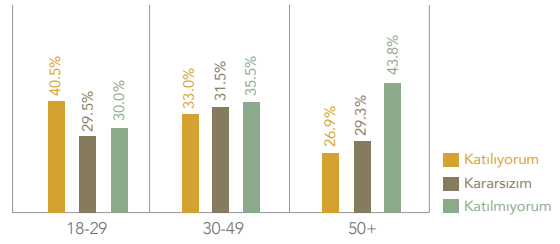
Kürt Meselesi

- Anket çalışmasında Kürt meselesi için çözüm sürecinin yeniden başlaması gerektiğini düşünen kadınların oranı %34,4 iken, bu görüşe katılmayanların oranı bu sayının çok az üzerinde ("Kürt sorunu için çözüm süreci yeniden başlamalı" ifadesine "Katılmıyorum" cevabını verenlerin oranı %35,3). Bu veriyi yaş kırımları üzerinden değerlendirdiğimizde, gençler çözüm sürecinin başlamasından yanalar. Bu durum özellikle 50 yaş üstünde tam tersi bir tablo ile karşımıza çıkıyor, öyle ki 50 yaş üstü kişiler çözüm sürecinin yeniden başlamasını desteklemiyorlar. Siyasi parti bazında bakıldığında ise HDP seçmeninin net desteğini görüyoruz, bu oran CHP parti seçmenleri arasında %25,9 iken AK Parti'de %32,2 olarak seyrediyor. AK Parti, CHP ve MHP seçmenleri arasında çözüm süreci konusunda neredeyse %30 civarında seyreden bir kararsızlar grubu da var. Aynı şekilde yaş kırımına odaklanan veride de neredeyse her yaş grubundan %29-30 civarında kararsız bir kesimin olduğunu belirtebiliriz.

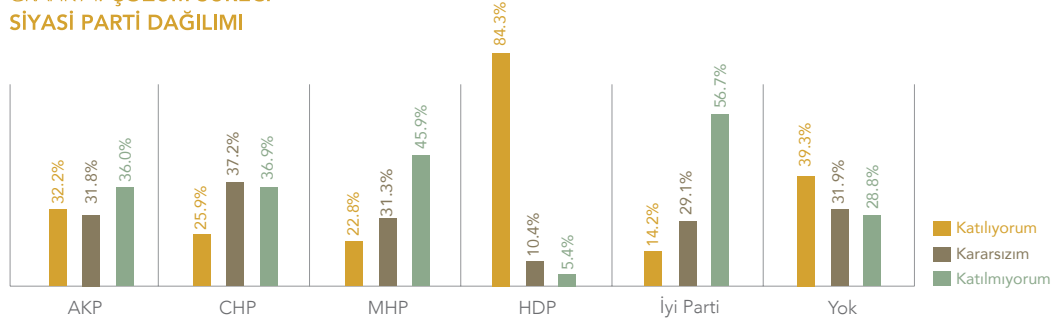
GRAFİK 72: KÜRT SORUNU İÇİN ÇÖZÜM SÜRECİ YENİDEN BAŞLAMALI

GRAFİK 73: KÜRT SORUNU İÇİN ÇÖZÜM SÜRECİ YENİDEN BAŞLAMALI – YAŞ KIRILIMI

GRAFİK 74: ÇÖZÜM SÜRECİ SİYASİ PARTİ DAĞILIMI

- Derinlemesine görüşmelerde çözüm sürecine dair sorduğumuz sorulara gelen cevapların özellikle sürecin yönetim aşamasına odaklandığını gördük. Farklı siyasi parti seçmenlerinin bu sorulara verdikleri cevaplara baktığımızda, farklı nedenlerle olsa da özellikle çözüm sürecinin o dönemde genel anlamda iyi yönetilmediği, ancak bundan sonra tekrar başlayabilecek bir süreçte bir önceki dönemden dersler alınması, muhatapların iyi seçilmesi ve toplumsal desteği yaratabilecek demokratik zihniyetin hâkim olacağı bir ortamda yürütülmesi gerektiği gibi görüşler yer aldı.

"Düşünüyordum ama başarısız oldular. Daha toplumsal değişimler gerekli." (Öğrenci, Evli, Yaş 24, AK parti Seçmeni)

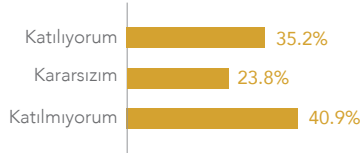
"Katkısı olmadı yine olmaz. Bu işler iki kişinin yani Erdoğan'la Öcalan'ın konuşmasıyla olur, konferansla olmaz. Bölgeye iş ve istihdam olanağı sunulmalı. Siyasiler istese dünya cennet olur." (Çalışan, Bekar, Yaş 50, CHP Parti Seçmeni)

"Çözüm süreci ülkeye katkı sağlar ama akıllıca yönetilmeli. Siyasiler istemiyorlar." (Çalışan, Anne, Yaş 39, Saadet Partisi Seçmeni)

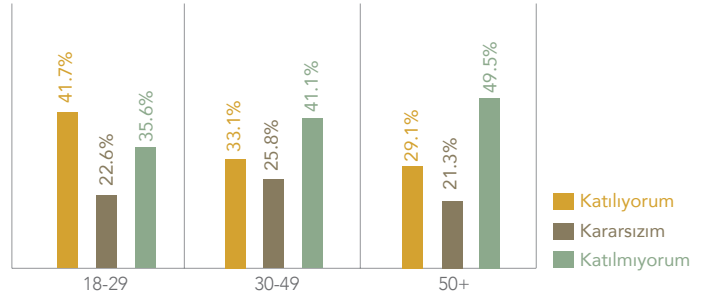
"Keşke tekrar başlasa ama önceki süreçten ders alınması gerek." (Öğrenci, Yaş 23, AK Parti Seçmeni)

- Anket çalışması verilerine bakıldığında kadınlar, Kürtlerin devlet okullarında anadillerinde eğitim görmesine güçlü olmasa da belirli ölçüde karşı çıkıyorlar. Anadilde eğitime karşı çıkanların oranı %40,9 iken bu ifadeyi destekleyenlerin oranı %35,2. Gençlerin anadilde eğitimi olumlu karşıladığı görülürken, yaş ilerledikçe karşıtlık oranı da belirgin şekilde artıyor. Kürtlerin devlet okullarında anadillerinde eğitim görebilmelerine yönelik destek HDP ve «diğer parti» seçmenlerinde belirgin bir şekilde öne çıkıyor

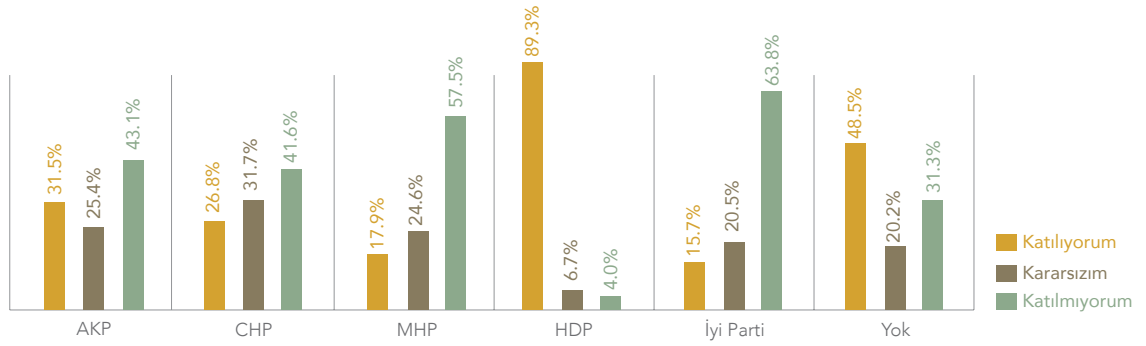
GRAFİK 75: KÜRTLER DEVLET OKULLARINDA ANADİLLERİNDE EĞİTİM GÖREBİLMELİLER

GRAFİK 76: ANADİLDE EĞİTİM – YAŞ KIRILIMI

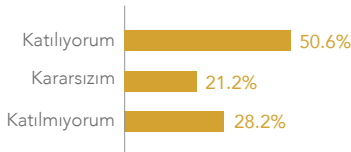
GRAFİK 77: ANADİLDE EĞİTİM – SİYASİ PARTİ DAĞILIMI

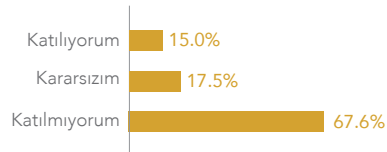
Suriyeli Mülteciler

- Anket çalışmasına katılan kadınların %50,6'sının Türkiye'de hayatını idame ettiren Suriyelilerin varlığından rahatsız olduğunu görüyoruz ve katılımcıların %67,6'sı Suriyeli mültecilere vatandaşlık hakkı verilmesine itiraz ediyor. Rahatsızlığın ifadesi hem yaş gruplarında hem de siyasi parti seçmenleri arasında belirgin bir şekilde benzerlik gösteriyor. Rahatsızlığı ifade etme oranı İYİ Parti seçmenlerinde en yüksek iken, bu oranı CHP ve MHP seçmenleri takip ediyor. Genel itibarıyla, katılımcılar çatışma ortamının sona erdirilmesinin akabinde Suriyelilerin evlerine geri dönmelerinden yana.

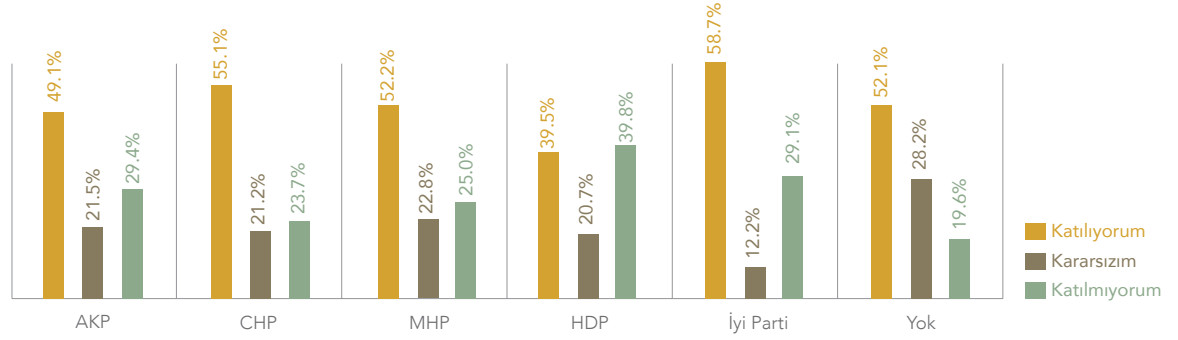
GRAFİK 78: TÜRKİYE'DE SURIYELİLERİN VARLIĞINDAN RAHATSIZIM

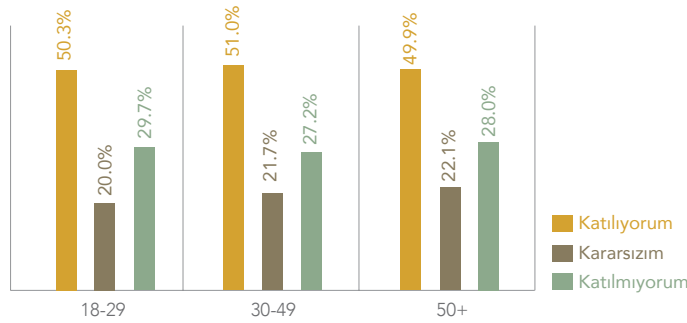
GRAFİK 79: SURIYELİ MÜLTECİLERE VATANDAŞLIK HAKKI VERİLMELİDİR

GRAFİK 80: SURIYELİLERİN VARLIĞINDAN RAHATSIZLIK – SİYASİ PARTİ DAĞILIMI

GRAFİK 81: SURIYELİLERİN VARLIĞINDAN RAHATSIZLIK – YAŞ KIRILIMI

- Derinlemesine görüşmelerde Türkiye'nin süreç içerisinde attığı adımları olumlu karşılayanlar olurken özellikle annelerin Suriyeli mültecilerin varlığına daha güvenlikçi bir bakış açısıyla yaklaştığını anlıyoruz. Bu bağlamda, çocuklarının Suriyeli çocuklarla aynı okulda eğitim görmesinden ve sosyal hayatta giderek iç içe yaşamaktan duydukları rahatsızlığı dile getiriyorlar.

"İnsani olarak acıyorum, bir Türk vatandaşı olarak kızıyorum. Vatandaş ve mülteci arasında gelir adaletsizliği var. Suriyelilere iltimas geçiliyor. Kendi topraklarına dönsünler. Deniz kenarında piknik yapmalarını sevmiyorum mesela." (Çalışan, Bekar, Yaş 50, CHP Seçmeni)

"Onların sorun olduğunu bazı konularda düşünüyorum. İşsizlik çok üst düzeyde, onlar çok ucuz ücretlere çalıştığı için işveren onları işe alıyor o yüzden. Türk vatandaşların işsizlik oranı artıyor." (Çalışan, Anne, Yaş 51, AK Parti Seçmeni)

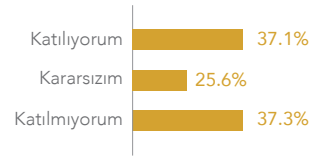
"Çok kötü ya. Bence bir an önce gitsinler ülkelerine yani, biz rahat iyi bir yerde oturuyoruz ama bazı illerde çok büyük zararlar veriyorlar, sürekli doğurganlaştıkları için de gittikçe çoğalıyorlar. Yine yardım etsinler, insanlar mağdur olmasın ama bizim ülkemizde olmasın, gitsinler başka yere. Çünkü uyumsuz insanlar, kavgacı dövüşçüler, bir Avrupa Birliği insanı gibi değiller ki." (Çalışmayan, Anne, 41 Yaş, CHP Seçmeni)

"Algıyla ilgili sorunlar var. Maalesef dışlanıyorlar. Mültecilik bir hak, lütuf değil. Dünya'ya bakacak olursak Türkiye gerçekten güzel bir politika izledi. Dil kursları falan çok büyük özveri var. Baya ekmeğimizi bölüştük onlarla. Halk da yönetim de elinden geleni yaptı bence." (Çalışan, Evli, Yaş 38, Seçmen Tercihi Belirtilmedi)

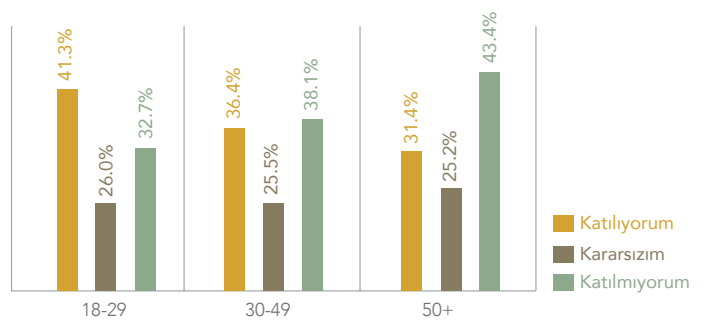
Cemevleri

- Cemevlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi konusunda destek verenler ve karşı çıkanların oranları birbirine oldukça yakın seyrediyor. Cemevlerinin ibadethane olarak kabul edilmesine destek olanlar çoğunlukla gençlerden oluşuyor. Siyasi parti bazında ise Cemevlerinin ibadethane olarak kabul edilmesini en çok HDP seçmeni destekliyor. HDP seçmenini CHP seçmeni takip ediyor.

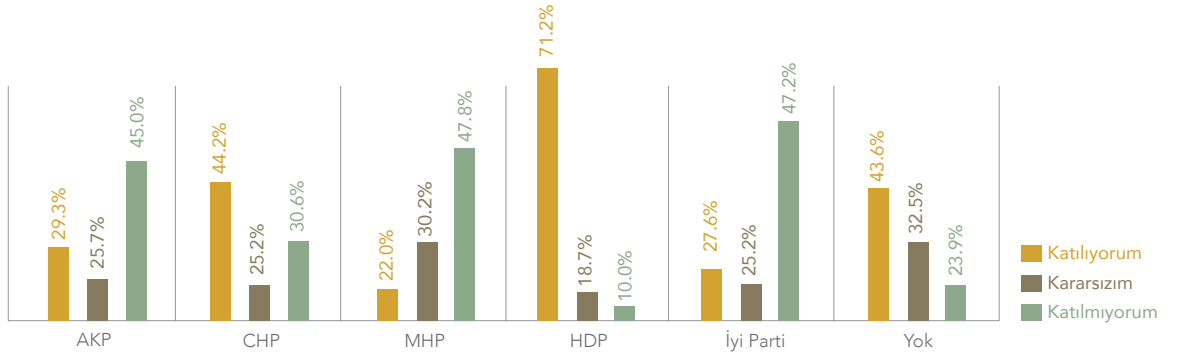
GRAFİK 82: CEMEVLERİ İBADETHANE OLARAK KABUL EDİLMELİDİR

GRAFİK 83: CEMEVLERİ – YAŞ KIRILIMI

GRAFİK 84: CEMEVLERİ – SİYASİ PARTİ DAĞILIMI

Bir Arada Yaşama

- Araştırma katılımcılarının çevrelerindeki farklı toplumsal gruplarla ilişkisine bakıldığında kendilerine en az yakın buldukları kesimin %13,2 ile Suriyeli mülteciler olduklarını anlıyoruz (Soğuk ve uzak hissettiğini ifade etme oranı da %48,8'le en üst sırada). Bu oranı ciddi bir farkla geyler/lezbiyenler (Sıcak/yakın hissetme oranı %30,6 ve soğuk/uzak hissetme oranı %32,4

olmak üzere) ve Ermeniler (Sıcak/yakın hissetme oranı %31,8 ve soğuk/uzak hissetme oranı %24,8) izliyor. Kadınlar, Ermenilerin, geylerin/lezbiyenlerin, Suriyeli mültecilerin ve Ateistlerin doktoru olmasına, belediye başkanı olmasına ve çocuğunun öğretmeni olmasına karşılar. Bu karşıtlık oranı çocuğunun öğretmeninde en üst düzeye çıkıyor.

	Soğuk/Uzak	Ne soğuk ne sıcak	Sıcak/Yakın
Türkler	3,8%	9,9%	86,2%
Akrabalar	5,2%	12,4%	82,4%
Mahalle arkadaşları	5,4%	13,9%	80,6%
Üniversite/lise/okul arkadaşları	5,8%	18,2%	76,0%
Dindarlar	9,0%	18,7%	72,3%
Laikler	5,5%	23,9%	70,6%
Kürtler	9,1%	25,6%	65,3%
Ülkücüler	11,6%	31,1%	57,3%
Aleviler	13,8%	33,2%	53,1%
Dini Cemaat üyeleri	19,1%	38,8%	42,0%
Futbol taraftar grupları	21,3%	39,3%	39,5%
Ateistler	26,4%	34,9%	38,7%
Ermeniler	24,8%	43,3%	31,8%
Geyler/lezbiyenler	32,4%	37,0%	30,6%
Suriyeli mülteciler	48,8%	38,0%	13,2%

	Doktorum olabilir			Belediye başkanı olabilir			Çocuğumun öğretmeni olabilir		
	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum
Türkler	84,0%	12,1%	3,9%	82,1%	12,5%	5,5%	84,6%	11,4%	4,1%
Laikler	71,6%	19,2%	9,3%	66,3%	21,6%	12,0%	67,5%	20,2%	12,2%
Dindarlar	72,6%	16,2%	11,2%	68,9%	18,0%	13,1%	68,9%	18,2%	12,9%
Kürtler	59,8%	22,6%	17,6%	54,6%	23,1%	22,3%	55,4%	24,0%	20,6%
Ülkücüler	50,6%	20,9%	28,5%	48,2%	20,8%	31,0%	48,1%	20,6%	31,2%
Aleviler	44,7%	21,1%	34,2%	41,1%	22,7%	36,1%	41,8%	21,2%	37,0%
Dini cemaat üyeleri	37,3%	24,9%	37,8%	34,9%	24,4%	40,7%	34,1%	22,9%	43,1%
Ermeniler	30,3%	16,8%	52,9%	25,1%	14,9%	60,1%	24,7%	15,2%	60,1%
Ateistler	25,5%	11,6%	62,9%	23,3%	11,6%	65,1%	22,4%	12,0%	65,5%
Geyler/lezbiyenler	20,9%	11,6%	67,5%	18,4%	10,2%	71,5%	15,9%	10,5%	73,6%
Suriyeli mülteciler	21,1%	11,2%	67,6%	16,6%	11,6%	71,7%	16,7%	11,1%	72,2%

- Çevresindeki farklı toplumsal gruplarla olan ilişkisini ifade ederken farklı siyasi parti seçmenleri arasında belirgin farklılaşmalar söz konusu. En uzak hissedilen kesim, tüm yaş gruplarında ve partilerde “Suriyeli mülteciler” olurken, ikinci sırada “eşcinseller” geliyor. CHP seçmenlerinde eşcinsellerle dini cemaat üyeleri aynı yüzdeye sahip, HDP seçmenlerinde ise en az ilişki kurdukları ikinci toplumsal grup “Ülkücüler” oluyor.

	AK Parti	CHP	MHP	HDP	İYİ Parti	Diğer
Türkler	87,6%	89,4%	85,6%	69,8%	90,0%	88,8%
Akrabalar	83,4%	78,0%	77,6%	91,2%	78,2%	83,2%
Mahalle arkadaşları	81,2%	77,3%	74,4%	87,1%	79,6%	81,7%
Dindarlar	78,6%	56,4%	66,0%	77,3%	71,6%	78,7%
Üniversite / lise arkadaşları	73,1%	79,5%	67,9%	85,4%	70,1%	82,4%
Ülkücüler	61,3%	46,1%	73,9%	25,4%	61,2%	61,9%
Kürtler	60,8%	61,4%	33,1%	97,2%	50,0%	76,1%
Laikler	57,4%	84,2%	72,7%	80,6%	72,9%	72,9%
Dini cemaat üyeleri	50,9%	29,7%	31,4%	39,8%	35,4%	40,8%
Aleviler	36,1%	66,2%	35,2%	80,7%	46,4%	66,2%
Futbol taraftarları	35,7%	42,8%	35,4%	43,7%	32,1%	56,3%
Ateistler	27,8%	35,8%	19,0%	78,0%	17,2%	57,8%
Ermeniler	23,8%	30,9%	16,7%	62,1%	30,9%	52,6%
Geyler / lezbiyenler	20,2%	29,7%	18,0%	66,7%	14,8%	50,0%
Suriyeli mülteciler	13,2%	11,3%	12,3%	18,2%	9,8%	13,8%

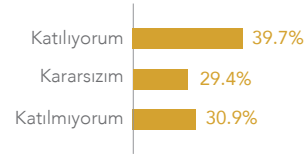
- Yaş gruplarına bakıldığında ise en belirgin farklılaşmanın “Dini cemaat üyeleri” grubunda olduğu görülüyor. 50 yaş grubunda dini cemaat üyeleriyle yakınlığı ifade etme oranı diğer yaş gruplarına nazaran oldukça yüksek. Aynı zamanda eşcinsellerle yakın ilişkisi olduğunu ifade etme oranı da gençler arasında diğer yaş gruplarına kıyasla çok daha yüksek.

	18 - 29	30 - 49	50 +
Türkler	84,9%	87,2%	86,3%
Akrabalar	83,6%	81,7%	82,2%
Üniversite / lise arkadaşları	83,4%	71,5%	69,0%
Mahalle arkadaşları	80,8%	79,3%	83,6%
Dindarlar	72,2%	70,5%	76,9%
Kürtler	70,4%	62,7%	61,4%
Laikler	69,5%	72,5%	67,5%
Ülkücüler	59,5%	55,0%	59,4%
Aleviler	56,8%	49,9%	55,3%
Ateistler	44,0%	37,5%	32,2%
Dini cemaat üyeleri	43,0%	37,8%	51,0%
Futbol taraftarları	39,2%	40,5%	37,0%
Geyler / lezbiyenler	38,8%	28,3%	20,8%
Ermeniler	34,8%	30,6%	29,8%
Suriyeli mülteciler	14,6%	12,5%	12,2%

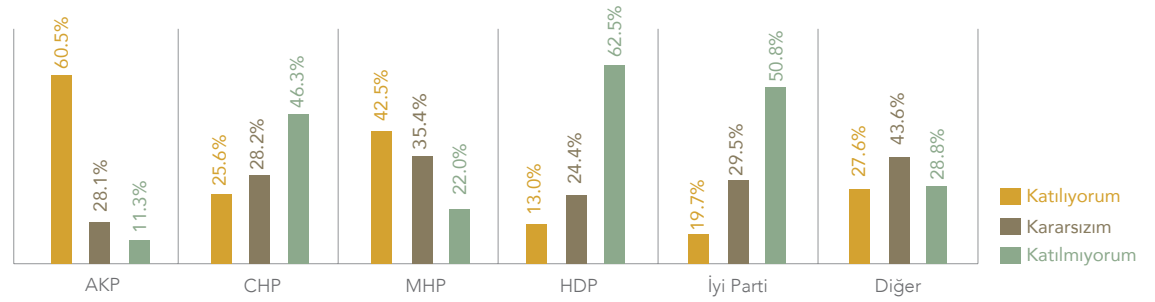
Başkanlık Sistemine Bakış

- Anket çalışmasında, katılımcıların %39,7'si "Başkanlık sistemi Türkiye için iyi bir sistem" ifadesine katılırken, %30,9'luk bir kesimin bu ifadeye katılmadığını, %29,4 oranında da kararsızların olduğunu görüyoruz. Başkanlık sisteminin iyi bir sistem olduğunu belirtenlerin siyasi parti tercihlerine baktığımızda, AK Parti seçmeninin oranı %60,5 iken MHP seçmeni oranı %42,5. SES gruplarından bu veriyi değerlendirdiğimizde ise AB ve C grupları bu ifadeye genel ortalamanın altında kalacak şekilde katıldığını belirtirken DE grubu %42,7 ile ortalamanın üzerine çıkıyor.

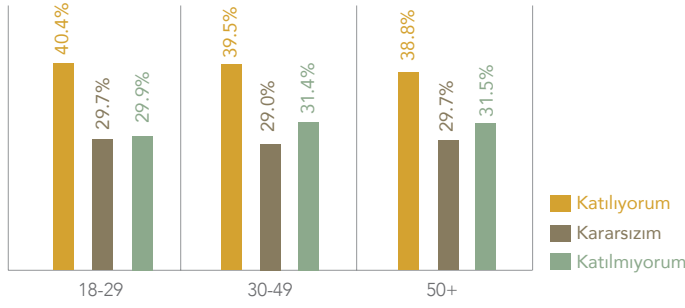
GRAFİK 85: BAŞKANLIK SİSTEMİ TÜRKİYE İÇİN İYİ BİR SİSTEM

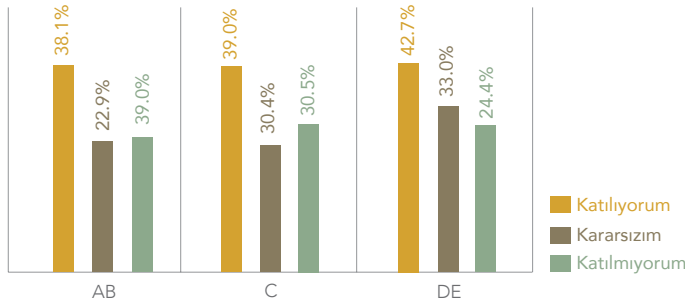
GRAFİK 86: BAŞKANLIK SİSTEMİ TÜRKİYE İÇİN İYİ BİR SİSTEM SİYASİ PARTİ DAĞILIMI

GRAFİK 87: BAŞKANLIK SİSTEMİ TÜRKİYE İÇİN İYİ BİR SİSTEM - YAŞ KIRILIMI

GRAFİK 88: BAŞKANLIK TÜRKİYE İÇİN İYİ BİR SİSTEM – SES DAĞILIMI

- Derinlemesine görüşmelerde ise anket sonuçlarından farklı olarak kadınların başkanlık sistemine dair görüşlerinde olumlu veya olumsuz yönde belirgin bir eğilim görülüyor. Genel çerçevede aldığımız cevapları kararsızlar, olumlular ve olumsuzlar olarak üçe ayırabiliriz:

(1) Kararsızlar, yeni sistemin henüz oturmadığı ve bu nedenle uygulamaların sonuçlarının olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilemeyeceğini ve zamana ihtiyaç olduğunu düşünüyorlar. Bu grupta öne çıkan bir diğer görüş ise geleceğe dair kararsızlık ve belirsizliklere dayanıyor. Başkanlık sistemini Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a ve şimdiki hükümete güvendikleri için kabul ettiklerini ancak gelecekteki başkanlara ve hükümetlere güven anlamında sistemin nasıl işleyeceğinden emin olmadıklarını dile getiriyorlar.

(2) Başkanlık sistemine olumsuz bakan katılımcılar, başkanlık sisteminin denetleme mekanizmasının zayıf bulduklarını ve Türkiye'deki demokrasinin kötüye gittiğini ifade ediyor. Ayrıca bu grupta başkanlık sisteminin hayata geçirilmeden önce detaylı şekilde planlanmadığı görüşü hakim.

(3) Derinlemesine görüşmelerde başkanlık sistemini olumlu bulanların sayısı görece daha az iken, bu katılımcıların yeni sistemi, bürokratik engellerin azalarak işlevselliğin artırılması ve Cumhurbaşkanı'nın daha aktif olması özelliklerinden dolayı desteklediklerini anlıyoruz.

"Şu anki yönetim için olumlu ama değişirse olumsuz da olabilir olumlu da. Şu an bulunan hükümet için önünü açan bir durum ama hükümet değiştiğinde başımıza gelecek kişinin, yönetimin iyi niyetli olmaması durumu olursa ülkeyi aşağı çekebilir." (Çalışmıyor, Anne, Yaş 44, AK Parti Seçmeni)

"Gayet iyi bir sistem. Tek adam denen kişi yarın yok. Sistemin faydasını yaşayarak göreceğiz. Ama Batı bu sistemi hiçbir şekilde anlamayacak." (Çalışmıyor, Anne, Yaş 53, AK Parti Seçmeni)

"Bir yandan neden olmasın diyorum, bir yandan da Türkiye'nin şu an buna hazır olmadığını düşünüyorum. Bu durumu yönetemeyeceğimizi düşünüyorum." (Öğrenci, Yaş 25, CHP Seçmeni)

Kurumlara ve Yargıya Güven

- Anket çalışması sonuçlarına göre Türkiye'deki hukuk sistemine güven %44,1 iken, kadınların %30,1'in bu konuda kararsız kaldıkları anlaşılıyor. Derinlemesine görüşmelere baktığımızda ise kadınların hukuk ve yargı alanına yönelik eleştirel tutum ve kaygılar taşıdığını görüyoruz.
- Derinlemesine görüşmelerde siyasi görüşü ve oy verdiği parti fark etmeksizin görüşmecilerin çoğunluğu adalet ve yargı sistemine dair kaygılı olduklarını belirttiler. Bahsedilen kaygıların altında yatan nedenler arasında "yargıda ve hukuki uygulamalarda tutarsız ve güven vermeyen kararların verilmesi"; "OHAL döneminde ve sonrasında cemaat yapılanmasının hala bu kurumlarda etkin olması"; "çocuk istismarı konusunda verilen cezaların hafif kalması", "yargının bağımsızlığına dair kaygılar" ve "hâkim ve savcılarının vicdanlarına ve mesleki deneyimlerine değil de siyasi atmosfere göre karar verebildikleri" düşünceleri öne çıkıyor.

"Şu an güvenmiyorum. Çünkü şu an haksız yere birçok insan yargılanıyor. Hukukun haklıyı haksızı ortaya çıkarması lazım ama şu an siyah iplikte beyaz ipliğin birbirine karıştığı bir ülkede yaşıyoruz. Birçok kişi haksız yere işten atılıyor ya da işe giremiyor." (Çalışmayan, Evli, Yaş 30, AK Parti seçmeni)

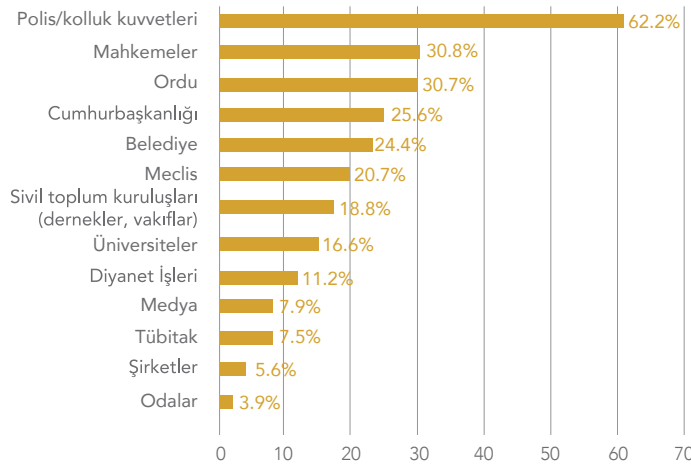
"Adalet yargılayan kişilere bağlı. Hepsi adaletli değil. Hepsi adaletli olsa güvenimiz. Ama bizim bilmediğimiz şeyler dönüyor." (Çalışan, Anne, Yaş 46, AK Parti seçmeni)

"Güvenim sıfır. Hukuk, hak koruma konusunda %100 çalışmaz. Herkes kendini kurtarmaya çalıştığı gibi hukuk da öyle yapıyor. Güçler ayrılığı kalmadı." (Çalışmıyor, Bekar, Yaş 26, CHP Seçmeni)

- Anket çalışması verilerine göre en çok güvenilen kurum polis/kolluk kuvvetleriyken (“Aşağıdaki kurumlardan en çok güvendiğiniz en fazla üç tanesini belirtiniz” ifadesine cevaben polis/kolluk kuvvetlerini seçenlerin oranı %62,2) bu oranı büyük bir farkla, mahkemeler (“Mahkeme” seçiminin tüm seçimler içerisindeki oranı %30,8) ve ordu (“Ordu” seçiminin tüm seçimler içerisindeki oranı %30,7) izliyor. Cumhurbaşkanlığı (Cumhurbaşkanlığı kurumuna güven %25,6) ise hemen bu kurumlardan sonra geliyor.

- 50 yaş altında, güvenilen kurumların sıralaması büyük ölçüde benzerlik göstermekle birlikte 50 yaş üstünde ordu ve cumhurbaşkanlığı, mahkemeler ve belediyeden daha üst sıralarda. Seçmen gruplarına bakıldığında ise CHP seçmenlerinde polisten sonra orduya güvenin öne çıktığı, yine MHP seçmenlerinde cumhurbaşkanlığına güvenin ordu ve mahkemelerden sonra geldiği görülüyor. HDP seçmeninin en çok güvendiği kurum sivil toplum kuruluşlarıyken, İYİ parti seçmeni arasında da ordu, güvenilir kurumlar arasında ikinci sırayı alıyor.

GRAFİK 89: AŞAĞIDAKİ KURUMLARDAN EN ÇOK GÜVENDİĞİNİZ EN FAZLA ÜÇ TANESİNİ BELİRTİNİZ

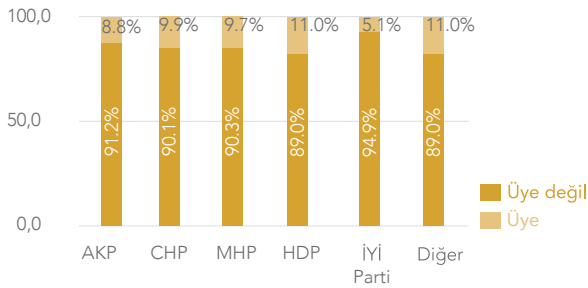
	18 - 29	30 - 49	50 +
Polis / kolluk kuvvetleri	62,6%	62,9%	60,1%
Mahkemeler	30,1%	33,1%	26,7%
Ordu	29,0%	31,3%	31,9%
Belediye	26,3%	22,3%	25,8%
Cumhurbaşkanlığı	25,9%	23,4%	30,2%
Sivil toplum kuruluşları	21,7%	16,9%	18,6%
Meclis	20,3%	21,0%	20,8%
Üniversiteler	14,7%	17,5%	17,6%
Diyanet işleri	10,2%	10,2%	15,2%
Medya	6,9%	9,6%	5,8%
TÜBİTAK	6,9%	8,0%	7,2%
Odalar	4,9%	3,9%	2,4%
Şirketler	4,3%	5,6%	7,6%

	AK Parti	CHP	MHP	HDP	İYİ Parti	Diğer
Polis / kolluk kuvvetleri	68,4%	55,8%	69,8%	44,5%	70,9%	54,0%
Cumhurbaşkanlığı	41,6%	12,0%	29,9%	4,3%	11,8%	19,0%
Mahkemeler	34,4%	27,8%	32,1%	28,4%	29,9%	22,1%
Ordu	32,5%	37,6%	32,5%	8,7%	34,3%	24,5%
Belediye	26,8%	20,5%	21,3%	35,5%	18,1%	20,2%
Meclis	26,3%	12,0%	24,6%	18,4%	18,1%	17,8%
Diyanet İşleri	15,6%	7,3%	7,5%	7,0%	7,9%	12,3%
Üniversiteler	11,2%	28,0%	13,8%	15,4%	18,1%	17,8%
Sivil toplum kuruluşları	9,7%	19,0%	14,9%	48,2%	24,0%	19,6%
TÜBİTAK	6,2%	9,4%	7,8%	6,0%	9,4%	8,0%
Medya	5,8%	11,5%	7,8%	8,0%	9,4%	8,0%
Şirketler	3,8%	7,5%	6,7%	6,4%	6,7%	6,1%
Odalar	,8%	3,3%	1,9%	20,7%	2,8%	1,2%

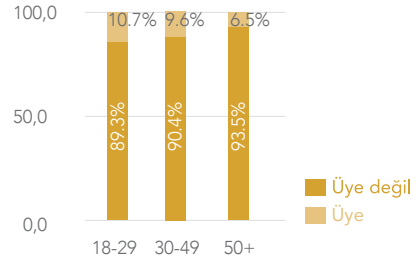
Sivil Toplum Katılımı

- Sivil toplum kuruluşlarına güvenin HDP seçmenleri dışında diğer tüm siyasi parti seçmenleri arasında oldukça düşük olduğunu görüyoruz. HDP seçmeni kadınların %48,2'si sivil toplum kuruluşlarına güvendiklerini belirtirken bu oran AK Parti seçmenlerinde %9,7; CHP seçmenlerinde %19 ve İYİ Parti seçmenleri arasında görece fazlalaşarak %24'e ulaşıyor.
- Sivil topluma üye olma durumu ise son derece düşük seviyelerde seyrediyor. Katılımcıların yalnızca %9,4'ü bir sivil toplum kuruluşuna üye. Yaş arttıkça STK'lara üyelik oranı azalıyor. STK üyeliğinin en az olduğu siyasi parti seçmeni İYİ Parti, en fazla olduğu ise HDP. STK üyeliği sosyal ekonomik statü azaldıkça belirgin bir şekilde azalıyor.

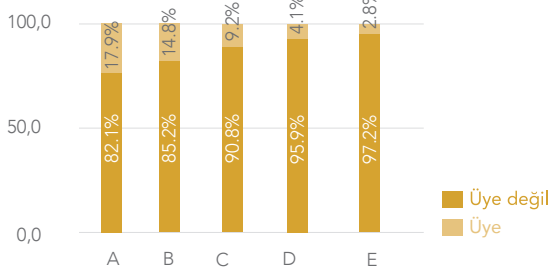
GRAFİK 90: STK ÜYELİĞİ VE OY VERİLEN PARTİ

GRAFİK 91: STK ÜYELİĞİ - YAŞ DAĞILIMI

GRAFİK 92: STK ÜYELİĞİ - SES DAĞILIMI

5. Bölüm: Gelecek Beklentileri

Gelecek Beklentileri

- Kadınların, kişisel beklentileri sağlıklı ve huzurlu bir hayat sürme ümidine odaklanırken, toplumsal seviyedeki beklentiler arasında (1) adalet ve refah düzeyinin artması; (2) barışın tesis edildiği bir ortamda yaşayabilmek ve (3) savaş mağduru olmamak başlıkları öne çıkıyor.
- 18-25 yaş arası, eğitimine halen devam eden kadınların ise kişisel gelişimlerine katkı sağlayacağını düşündükleri bir hayat planı tasvir ettikleri dikkat çekiyor. Lisansüstü eğitime devam etmek, yurtdışı deneyimi edinmek, yabancı dil öğrenmek ve seyahat etmek bu yaş aralığındaki kadınların ortak beklentilerini oluşturuyor.

"Yürüdüğüm sokakların aynı kalmasını; savaş mağduru olmamayı ve toprağın bizi beslemeye devam etmesini diliyorum." (Çalışan, Evli, Yaş 27, CHP Seçmeni)

- Anneler arasında ise çocuklarının daha kaliteli bir eğitim alabilmesi ve çocuklarına daha iyi bir hayat sunabilmek için maddi açıdan refah konuma gelebilme beklentisi ağırlıkta. Özellikle eğitim alanında yapılacak reformların memnuniyetle karşılanacağını ifade ediyor.

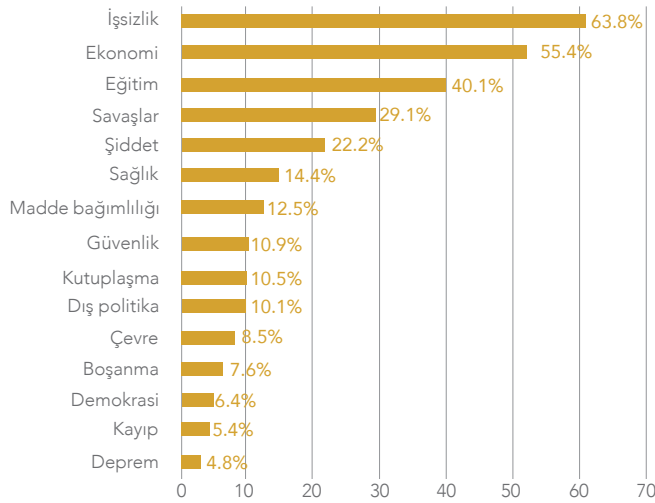
"Maddi olarak rahat olmam çocuğuma daha iyi bir hayat sunabileceğim anlamına geliyor benim için." (Anne, Çalışan, Yaş 37, CHP Seçmeni)

"Okullardaki (devlet okulları) eğitim kalitesi ve öğretmen profili mahalli düzeyde değişebiliyor. Çocuğumu daha iyi bir okula yazdırmak için ikametgahımı değiştirdim, örneğin. Bunun dışında okullarda özellikle yabancı dil eğitiminin kalitesi oldukça düşük. Ayrıca çocuklara daha çok uygulamaya yönelik hayata yönelik dersler verilmeli." (Çalışan, Anne, 39 Yaş, AK Parti Seçmeni)

Kaygılar

- Görüştüğümüz kadınların gelecek kaygılarını (1) maddi güçlükler; (2) eğitim; (3) güvenlik ve savaş kaygısı; (4) ülkedeki istikrarın temini ve siyasi gidişatın nasıl ilerleyeceği; (5) temel hak ve özgürlüklerin korunması şeklinde önceliklendirmek mümkün.
- Ekonomik durum Türkiye'nin en önemli sorunu olarak tasvir edildiği gibi katılımcıların geleceğe dair kaygılarının en yüksek olduğu alan olarak öne çıkıyor. Ekonomik endişeleri eğitime yönelik kaygılar takip ediyor.

GRAFİK 93: GELECEĞİNİZE DAİR EN ÇOK KAYGILANDIĞINIZ ÜÇ KONU NEDİR?

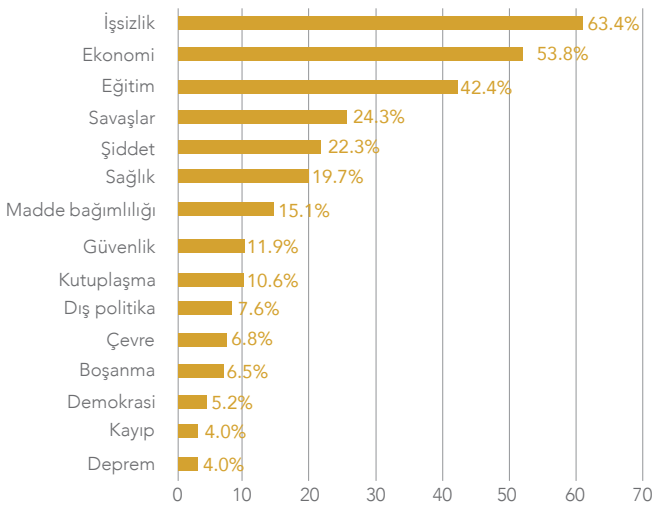
- Yaş grubu bazında bakıldığında, işsizlik ve ekonomi başlıkları kaygının en fazla hissedildiği alanlar. 50 yaş üstü grupta bu kaygıları savaşlar takip ederken, diğer yaş gruplarında eğitim öne çıkıyor. Siyasi parti seçmenleri arasında ise kaygıların ortaklaştığını görüyoruz.

	18 - 29	30 - 49	50 +
İşsizlik	68,5%	62,9%	57,9%
Ekonomi	55,4%	57,0%	51,6%
Eğitim	46,4%	40,4%	28,8%
Savaşlar	25,0%	28,8%	36,7%
Şiddet	23,4%	22,9%	18,4%
Kayıp	13,9%	12,9%	18,7%
Güvenlik	10,7%	10,6%	12,2%
Deprem	10,7%	10,6%	12,2%
Kutuplaşma	9,9%	10,2%	12,6%
Çevre	8,7%	7,5%	10,4%
Dış politika	8,1%	10,3%	13,0%
Demokrasi	8,1%	5,6%	5,0%
Madde bağımlılığı	7,7%	6,9%	8,9%
Boşanma	5,4%	5,2%	6,1%
Sağlık	3,1%	4,5%	8,2%

	AK Parti	CHP	MHP	HDP	İyi Parti	Diğer
İşsizlik	63,8%	61,0%	64,2%	72,6%	58,3%	66,3%
Ekonomi	53,8%	58,4%	51,9%	64,2%	46,9%	54,0%
Eğitim	39,3%	43,5%	44,8%	40,5%	34,6%	35,6%
Savaşlar	31,4%	23,7%	29,5%	31,1%	28,0%	26,4%
Şiddet	23,0%	17,7%	19,8%	26,4%	24,0%	25,2%
Sağlık	16,4%	12,7%	13,4%	9,7%	14,2%	17,2%
Madde bağımlılığı	13,5%	10,6%	15,3%	11,7%	12,2%	10,4%
Dış politika	10,0%	8,7%	13,8%	8,7%	11,8%	9,8%
Güvenlik	9,2%	11,8%	9,7%	8,4%	17,7%	14,7%
Çevre	8,9%	9,0%	7,8%	2,7%	12,2%	9,2%
Boşanma	8,1%	8,5%	7,8%	2,3%	7,9%	9,2%
Kutuplaşma	7,6%	10,8%	8,6%	18,1%	14,2%	13,5%
Deprem	5,1%	5,4%	3,4%	3,0%	3,9%	7,4%
Kayıp	4,9%	6,1%	4,9%	4,7%	4,7%	9,8%
Demokrasi	2,5%	7,5%	3,0%	16,7%	5,5%	12,3%

- Çocuklarla ilgili kaygılar söz konusu olduğunda ise eğitime yönelik kaygılar işsizlikten hemen sonra geliyor. Bu olanlardan farklı olarak madde bağımlılığının üst sıralarda yer aldığı görülüyor. Bunun dışında, çocuklara güvenli bir yaşam alanının sağlanmasına yönelik endişeler, sağlık ve ekonomik kaygılara bağlı olarak çocukların beklentilerini karşılayamama araştırmaya katılan anneler arasındaki belli başlı kaygıları oluşturuyor.

GRAFİK 94: ÇOCUKLARINIZIN GELECEĞİNE DAİR EN ÇOK KAYGILANDIĞINIZ ÜÇ KONU NEDİR?

Siyasetin Beklentileri Karşılabilmesi

- Derinlemesine görüşmelerde siyasetin beklentileri karşılayabilecek etki gücüne yeterince sahip olmadığı algısı kendini belli ederken, ülkenin siyasi gidişatına dair akıllardaki soru işaretleri ve siyasi aktörlerin vatandaşların beklentilerini karşılamaya ne kadar istekli oldukları sorusu, kadınların bu konudaki görüşlerini doğrudan etkiliyor.

"Kaygılarım var çünkü düşünüyorum, siyasetçiler bizim kaygılarımızı bizim düşündüğümüz kadar düşünüyorlar mı?" (Öğrenci, Yaş 21, HDP Seçmeni)

"Okulum bittiğinde, örneğin Millî Eğitim Bakanlığı'nda işe girebilmem siyasetle alakalı; ülkenin gidişatı beklentilerimin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini belirliyor." (Öğrenci, Yaş 24, AK Parti Seçmeni)

"Siyaset beklentilerimi hiçbir açıdan karşılamıyor." (Çalışmayan, Anne, Yaş 51, İyi Parti Seçmeni)

"Siyaset mutlu edebilir ama çok bunu karşılayacağını düşünemiyorum. Ekonomik özgürlük ya da iş imkânı sağlayabilir. Bu konuda biraz umutlu olmak istiyorum. [Ama] çok umutlu değilim." (Çalışmayan, Bekar, Yaş 28, CHP Seçmeni)

- Ülkenin ekonomik ve siyasi seyrine yönelik kaygılar, kadınların geleceğe dair beklentilerinin gerçekleşmesinde önlerine çıkan birer engel olarak tasvir ediliyor. Bu nedenle siyasi mekanizmaların atacağı adımların kaygıların azalmasında büyük önem taşıdığını belirtmek mümkün.

